

GÂNDIREA

LITERARĂ ARTISTICĂ SOCIALĂ

ANUL I. No. 17. 1 IANUARIE 1922

CUPRINSUL:

Călătorul	Nichifor Crainic	Isus pe Mare	A. Dominic
Gânduri pentru an nou	Ion Darie	Ierni jilave	Gfb. I. Mihăescu
Scrisoare	Adrian Maniu	Valsul rozelor (Scrisorile unui răsăs)	C. Robul
Renunțarea Domnului Medrea	D. I. Cucu	Ca totdeauna	Al. O. Teodoreanu
Ceasornicul de nisip	Lucian Blaga	Un basm	G. Bărgăuanu
Iarnă	Demostene Botez	Spovedania unui bătrân	Panfil Șelcaru
Cronica de Crăciun	Cezar Petrescu	Cronica Dramatică — Iași	D. Razu
Refugiații (Războiul)	* * *		

Cărți și reviste. — Cronica mărunță. — Desemne de Demian, Victor Ion Popa și M. C. Georgescu.

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ

CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38

(In casele proprii)

* * *

(Telefon Nr. 5-39 și 12-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare } **cu 5% netto**
Primește depuneri în cont curent }

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acoardă împrumuturi hipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acoardă împrumuturi cambiale.

Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante).

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativelor.

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Capital : Lei 50.000.000

Rezerve : Lei 16.000.000

Filiale: Existente : Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare : Timișoara.

Secția de Mărfuri :

309-6...6

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu, cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru coloniale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială :

Crează industrii noi.

Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă :

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Asignate, Virimente, Incassări, Imprumuturi pe gaj, Conturi curente.

Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, Devize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește :

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese.

REDACTIA
SI ADMINI-
STRATIA :

CALEA
REGELE
FERDINAND
No. 38
CLUJ

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL I
No. 17

1 IAN.
1922

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50

APARE LA 1 SI LA 15 ALE FIECAREI LUNI
REDACTORI: CEZAR PETRESCU SI D. I. CUCU

GÂNDURI PENTRU AN NOU.

„Pentru această solemnitate, —
„explică Maravon — cetățenii se
„răzlețeau, alcătuiind un fel de lanț
„în Athena. Cel dintâi aprindea o
„o torță de la altar, alerga să o
„treacă celui de al doilea, care o
„încredița unui al treilea, și așa
„mai departe din mână în mână.
„Fiecare concurent alearga fără să
„privească înapoi, neavând alt gând
„decât să-și apere flacăra pe care
„avea totuși să o încredințeze în-
„dată altuia, și atunci fără ea, o-
„prit locului, nevăzând decât de
„departe goana stelei sacre, el o
„întovărășea cel puțin cu ochii, cu
„toată îngrijorarea sa acum fără
„putere, cu toate dorințele sale
„de acum de prisos“...

Vă amintiți povestirea emoțio-
nantă, din care Paul Hervieu a scos
simbolul pentru „goana torțelor“?

Nouă ne-o amintește scrisoarea
unui bătrân, ce așteaptă desfăcută
de o săptămână pe masă, pe care
o recitesc în fiecare seară și căreia
nu i-am găsit încă răspuns. E unul
dintre puținii bătrâni rămași, dintre
acei cari au pregătit generația noas-
tră, și pe care l-au cruțat până acum
ultimii bulgări aruncați peste sicriul
definitivei uitării. Se simte totuși în-
departat și singur. Infrigurarea noastră
îl uimește. Tinerețea noastră sgomo-
toasă îl întristează. Nu ne poate în-
țelege. Și poate mâine, nici nu ne
va mai putea iubi. Blânda lui scri-
soare nu ne mustră, se întreabă și
se înspăimântă. Ochii lui obosiți
urmăresc torța pe care ne-a incre-
dintat-o, și inima lui bătrână se
strânge de spaimă, la gândul că nu
vom ști ocroti indetul flacăra, ce
tremură — spune dânsul — în mâini
nesigure.

Imi închipuiesc tristețea acestori

CĂLĂTORUL.

*Iți stau în drum : o casă, iar drumu-i veacul meu.
Ești osândit, o Doamne, să rătăcești mereu
Și pragul meu, smeritul, să nu mi-l poți atinge
Că inima-mi te roagă, dar mintea te respinge.
E roaba ta 'nlăuntru și ți-a gătit de mas,
Din bezna depărtării te-apropii pas cu pas.
Te-așteaptă moale, caldă, odihna de pe laiți
Și fumegă albastru tămâia din opaiț...
La ușă e zăvodul și mârâie rânjind
Cu colți ca niște țurțuri de gheață, scârțâind
Sfărâmă argumente de oase — împotriva-ți...*

*Tu tremuri, Doamne, 'n poartă, pătruns de ger și crivăț.
Inc'o nădejde moartă pe firul mort innozi —*

La casele vecine te-așteaptă alți zăvozi.

NICHIFOR CRAINIC.

sărbători de învoire și de optimism
pentru lumea cea multă ; acolo în
cămara lui unde nu poate fi nici în-
voire, unde nici veselire n'are de unde
veni și unde la masa pretinilor, nu
mai poposesc acum decât fanto-
mele lor. Văd rânduite pe pereți
rafturile de cărți și publicații prăfu-
ite, care închid între scoarțele lor
roase peripețiile unor îndelungi bă-
tălii astăzi uitate. Și-i ghicesc
mâna intinzându-se spre-un tom, pe
pe care degetele slabe îl va răstroi
până târziu, regăsind la fiecare foie
întoarsă o amintire. Văd umbrele
apărând din unghere; așezându-se
în jurul mesei, cu mișcări familiare,
fiecare la locul ei, ca odinioară. Și
înțeleg că într-o clipă se vor risipi
toate, că ochii bătrânului ridicăți
nu vor întâmpina decât jălțurile goa-
le și că în aceste nopți când cri-
vățul frânge crângile uscate și sgâl-
ție ferestrele cu mâini de gheață,
singurătatea e pentru el mai du-
reroasă ca mormântul.

Cum nu i-am ghici întristarea?
Și cum n'am căuta să i-o alungăm?

Pe cărțile lui am deschis doar în-
tâia oară privirea, la minunatele tai-
ne, pe cari ochii noștri singuri nu
prindeau atunci să le deslușească.
Adolescența noastră, primele pa-
gini stângaci încheiate, cuvintele pe
care le-am șoptit desmierdător la
urechea celordintâi iubite: toate n'au
fost mult timp decât reminiscența
șervilă a gândului, a pasiunii, a
îndrăznelilor ori a cuminenței, pe
care ni le-a învățat, el bătrânul sin-
guratic acum, și generația lui de
fantomă, cari poposesc în jurul me-
sei când afară e noapte, viscol și uli-
țile sunt pustii.

Iată însă, că îi apărem îndepăr-
tați și stranii.

În rădurile noastre, nu mai recu-
noaște nimic din blânda lui învăța-
tură. Și-i apărem ușuratici, și încre-
zători, și rupți de tradiție și storsți
deopotrivă de indignare ca și de
entuziasm. „Generație de amatori“
— așa ne numește, căutând cuvân-
tul cel mai blând. Cu douăzeci,
cu treizeci de ani în urmă, în țara
cea veche, scrisul însemna răs-

boiu, eroism, apostolat, foame și mansardă, însemna mila unui editor, coate roase; e carte râvnită îndelung în vitrină: însemna legături pentru totdeauna cimentate de gânduri și de nădejdi comune. Astăzi editurile, care au sorbit în rotative și mașini de cules; zeci și zeci de milioane, gonesc după manuscrisele autorului, unde găsește cu măiestrie scris, cea ce se scrie și la Paris, și la Milano și la Berlin ca și în patria lui Ralindranath Tagore. Aleargă și nu obține nici aceasta întodeuna. Astăzi, — ne spune bătrânul — suntem rupți de tot ce frământă masele, suntem tot atât de apuși ca apusul, de septentrionali ca septentrionali, nici o virtuozitate de frază nu ne e ascunsă, nici o taină a meșteșugului străină... Dar suntem străini de tot ce îi pasiona odinioară pe dânsi, de ceace le justifica în ochii lor ființa. Astăzi oferim o literatură ezoterică, pentru inițiați; desbaterile când se iscă, se mărginesc la vapoase contradicții estetice. O masă de la cafeneaua literară a Capitalei strămutată la *Cabaret Voltaire* în Elveția, nici n'ar prinde de veste schimbarea latitudenei, atât doar, că neînsemnatul nostru poet de aici, ar avea șanse să ajungă acolo șef de școală literară, discutat și popularizat de revistele de avant-gardă internațională...

Acestea ni le spune bătrânul, și se întreabă unde îi vom purta mai departe torța, care aleargă pe drumuri unde ochiul lui obosit și înfricoșat, o urmărește cu neliniște.

Bun și singuratic bătrân, cum ți-am risipi oare îngrijorările?

Căci iată nici una din temerile tale nu ne înspăimântă. Și nici îndoeli nu cunoaștem, și nici mai zădarnici de cât voi nu ne putem socoti.

Suntem două generații și atât. Între generații prăpastiile se cascadează mai adânc, decât abisurile etnografice care despart neamurile. Răsfoim istoria generației tale și regăsim fără gând de ironie și acolo, mărturie că înaintașii noștri v'au socotit pe rând; iconoclaști, inutili, rătași pe poteci străambe, îndrăzneți și primejdioși viitorului. Vom judeca la rândul-ne, când mulți dintre noi nu vor mai fi decât fantome; — generația ce va să vină, cu tot atâta severitate și cu tot atâta nedumerire... Torța nu se va stinge cu toate acestea: din mâna noastră va trece în altele mai vrednice, va tremura poate flacăra agitată de vânturi, inimile noastre se vor strânge de temere ca

acum inima ta bătrână și slabă, și totuși sâmburele luminei va alerga mai departe și mai departe, acolo unde numai ochii noștri o va mai putea-o întovărăși.

Baldensperger, ne amintește că în literatura americană, nu au trebuit mai puțin de cincizeci de ani de viață națională, între Atlantic și Pacific, pentru a alunga din poezia ei ciocărlia și priveghitoarea. Aceste păsări nu existau în fauna continentului nou. Nici un poet, decât doar dacă făcuse o călătorie în Europa, nu putea să spună că le-a auzit glasul vreodată. Totuși nu conțineau a slăvi cânturile lor tradiționale, în versurile lirice sau descriptive de peste ocean. Trilurile uneia, cântul celeilalte — întreabă Baldensperger — nu fac oare parte prin Shakespeare, Wordsworth și Keats, din toate evocările poetice ale dimineții și crepusculului?

Această ornitologie literară, stă cea mai dărză dovadă că scrisul comportă un *ritualism*, greu de învins, Când în revista *The Dial*, la 1834, cei dintâi poeți americani eliberați de tradiție, au împământănit în literatura lor națională reprezentanții autentici ai faunei din noul continent; pițigoiul albastru și sturzul, această îndrăzneală încercare a întâmpinat, ironie batjocoră, nedumerire și indignare. Astăzi totuși nici nici un poet american nu mai pomenește de cântul patetic al priveghitoarei în nopțile de luniu și nici de sborul ciocărliei spre slăvile albastre și spre soare, în zori. Un *ritualism* literar, a fost înlocuit după luptă prin altul și atât. Nu ne surprind oare astăzi peripețiile luptelor pe cari au trebuit să le ducă împotriva critice, marelui public și tradiției; mai întâi romanticii, mai apoi naturaliștii mai târziu simbolisții? Nu ni se pare monstruos că în viață, Baudelaire, Goncourt, Flaubert au fost disconsiderați și socotiți ca iconoclaști periculoși însăși literaturii și tradiției Franceze? Nu ni se pare absurd acum, gândul că Wagner și Ibsen au fost fluerăți, că Manet, Pissarro, divinul Courbet chiar, Claude Monet, și atâția pictori ai pânzelor ce se pot admira acum la Louvre și Luxembourg; au fost refuzați la Saloanele de pe vremuri și au inspirat cronici humoristice și hazuri de cafenea?...

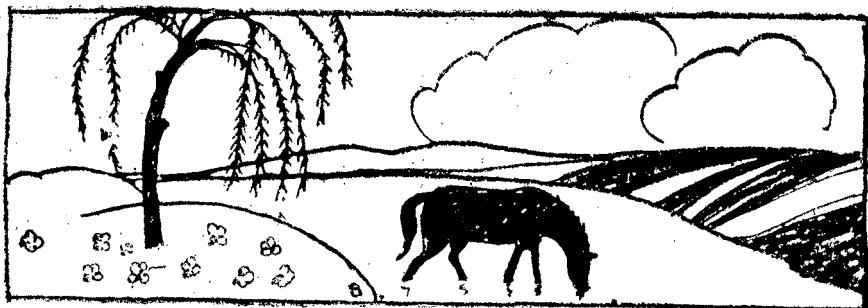
Între două generații va fi dar întotdeauna o neînțelegere. Nici o bunăvoință, nu va putea umplea absul ce se desface între ele. Adop-

tăm fiecare, fără voce, fără să știm, automat și fatal, ritualismul generației noastre fiindcă în el găsim ritmul sufletelor noastre. Măine vom fi și noi singuratici, bătrâni și izolați, într-o lume care se va trezi mai îndrăzneată, mai nouă și poate mai puternică, fiindcă mai tânără. Vom apăra și noi o tradiție și vom părea celor ce vor veni, anchilozați; fiindcă tradiția noastră nu va mai fi a vremii. Natura se reînoește din hrana putredă a morților și cele mai parfumate flori, cei mai umbroși copaci și iarba cea mai fragedă, peste morminte se înalță, la cel dintâi soare primăvăratec.

Iată de ce, la toate întrebările, la toate muștrările și la toate nedumeririle, nu putem răspunde decât cu un supărător optimism. Școli literare, grupări literare, idei și teorii de artă, oricât de contradictorii ar fi ele; ni se par deopotrivă de binevenite și de demne de interes, dacă au rădăcini în sufletul și temperamentul generației noastre. Suntem contemporani, cu vii nu cu morții. Suntem o verigă din lanțul acela al Athenei, care făurea în zilele de sărbătoare, simbolică goană a torțelor. Și fiindcă am luat torța dintr-o mână și vom transmite-o nestânsă în alta, — o! suntem siguri de asta — ne vom fi împlinit menirea noastră istorică, fără vanitate, dar fără umilire. Acum când ne simțim numeroși și dârji în fața obstacolelor, când anul cel nou înseamnă o biruință mai mult, o singură mahnire ne încearcă. Suntem cu un an mai bătrâni... Și iată, în mijlocul veseliei noastre nepotolite, coboară presimțirea anilor, când împuținați și singuratici, rămași în urma altei generații ce se va ridica mai tânără și mai bravă, ne vom mulțumi în cămările noastre cu tovărășia fantomelor și vom tremura pentru torța ce va fi trecut din mâna noastră, pe alte drumuri îndrăznețe, pe care la rândul-ne nu le vom putea nici înțelege, și nici iubi. Dar atuncia abia bunule bătrân, te vom fi înțeles deplin.]

ION. DARIE.

SCRISOARE.

*Dragoste — și aici toamna a biciuit până la sânge
Pomii din care a lăsat numai bice,
Vântul a-ajutat frunzele să pice
și pe urmă îi pare rău — și plânge.
Am pornit pe sub casele din cetate
Până la catedrala înfrigurată.
Duminecă jelea din clopotele toate,
Singură ca un suflet într'o gloată
Atunci m'a cuprins dorul să văd iarba vestejită,
Apa curgând grăbită și pustie,
Norii mari ca o turmă vopsită
Cu roșu în frunte pentru măcelărie.
Câmpul larg îmi strângea mai tare pieptul,
Câmpu nu mai avea nici o floare.
Mă întrebam — care e dreptul
meu — la viață — într'o lume care moare,
Ispititoare — ideea unui grabnic sfârșit
bate tâmpile — asemeni păsării ce în noapte
fâlțâie deasupra cuibului prăbușit.
Dragoste — nu auzi și tu aceleași șoapte?
Când toamna biciuie până la sânge pomii goi
Rămași bice dealungul drumului blestemat?
Noi care rămânem sun'em drumeții — noi
Dacă rămânem — când timpul a plecat.*

ADRIAN MANIU.

RENUNȚAREA DOMNULUI MEDREA

Di Medrea pătrunse gânditor în cabinetul directorial al liceului „Ion Vodă cel Cumplit”. Așa de gravă era împrejurarea încât în seara ceea renunțase la obișnuita cafeluță și partidă de șah dela club. Gânduri felurite i se perindau vertiginos sub cutia boltită a craniului surit de vreme, ca într'o succesiune de tablouri cinematografice dirijată de un operator în dementă.

În mijlocul camerei se opri nehotărît. Nu mai știa ce vrea. Ceva ca un balsam indefinit, dureros și amar, i se strecurase pe nevrute în suflet, pătrunse în tainițele scumpe conștiinței adormite, și prinse a scormoni acolo ticnit, cu răbdare. Pojghiță de subțire ceară a uitării se topia pe încetul, și unul după altul fapte și lucruri vechi, gânduri părăsitate, proiecte îndelung amânate,

îi apăreau luminos înainte, îl târau într'un neirduplecat proces.

Amintirile îl copleșiau fără a-l înduioșa. ca altă dată, privațiunile începutului și eforturile izbânzei. Truda cotidiană pentru o pâine mai bună și un adăpost mai cald i se păru o lașitate. Schiță un gest de scârbă și aprinse o nouă țigare, lăsându-se pe canapeaua așezată sub tablourile îngnirlandate ale Soveranilor. Afară duhurile nopții se frământau încrâncenate de suflarea rece a iernii. Viforința întona în lungul coridoarelor sonore, cu invariabile nuanțări, mereu aceeași sfâșietoare simfonie.

Di Medrea se simți slab, nepuțincios. O neliniște ciudată îi îndurera răsuflarea. Ar fi vrut să se găsească vinovat, nevrednic. Căuta zadarnic o scăpare. Îndoiala nu

izbutia să invenineze rana remușcării. Cei 18 ani pierduți între liceu și club opuneau oricând o scuză. De undeva, ascunsă, „ideea” chema ispititor și totuși un se putea hotărî. Masa de lucru îl înfricoșa.

Di Medrea avu senzația lămurită că îi coace ceva sub feastă, gata să o spargă. Nu mai putu îndura. Sări în sus și începu a măsura cu pași largi încăperea. În fața ferestrii se opri. Prin sticla și-nilie o suviță de lumină se înfunda anevoie în noapte, fluturată de umbre fugare. Lipi fruntea fără să vadă nimic. Răceala ca de ghiață îi făcu bine. Goana minții prinse a se potoli. Se întoarse și veni lângă birou. Pe mappa de piele roșcată, cu îngrijire pusă peste plicul în care călătorise, stătea pricina turburării. Di Medrea lua scrisoarea și parcurse atent slova simetric rânduie.

Scumpe nene Toadere,

Astăzi am primit confirmarea de la minister și mă grăbesc a împărți cu dta bucuria ce mi-a cauzat. Profesorii s'au arătat foarte bucuroși, și m'au felicitat elogios încă odată. Peste o săptămână voi fi la catedră cu o magistrală lecțiune de deschidere.

Ah, nene Toadere! n'ai idee ce fericit mă simt că pot să răsplătesc ostentia la ce ți-ai dat pentru înfrăținerea și îndrumarea mea. Iată-mă profesor universitar. Voi lucra deacum — odată scăpat de griji — ca un disperat. Am proiecte strașnice și le voi realiza.

A propoz! Teza mea e judicios discutată în cele mai de seamă reviste străine și foarte bine apreciată. Ți le voi trimite să le vezi.

Acum trebuie să mă lipsesc de plăcerea de a continua sfatul cu dta. Mă duc să fac o vizită decanului și nu vreau să pierd ora potrivită pentru așa ceva. Dar îți voi scrie mai mult după ce ce mă voi discursa din itele formalităților de vigoare.

Te îmbrățișează al dtale veșnic recunoscător mai mic frate,

NECULAI

P. S. Mă ispitesc gândul să semnez Neculai Medrea, prof. universitar. Mi s'a părut nela locul ei ideea și am renunțat. Dar, spune drept, nu sună frumos?

Chipul D-lui Medrea se umbri parcă, dar numai o clipă. Indoi tacticos scrisoarea, o împinse de o parte, și porni pentru a pune regulă în lucrurile de pe masă. Facturi cu semnătura însoțită de savante acolade, respectuoase petițiuni cu scrisul tremurat ca rugăminte, note și tablouri împodobite cu linii de toate culorile, dispărură în tartaje lacome. Pe un colț al biroului un teanc de caete aștepta bunăvoința unei priviri. D-l Medrea își aminti că făgăduise elevilor clasei a III-a să le ducă tezele. Luă primul caet și privi lung scrisul pretențios al indicațiunei de pe copertă.

*Caet de teze la fizică
al elevului*

AXENTIE EUGEN

cl. III-a

Liceul „Ion Vodă cel cumplit”

— Altă dată. Acum n'am vreme... rosti el fără convingere.

Și grăbit, cu teamă parcă să nu se opriască și la altăceva, aruncă caetul peste celelalte, trase un teanc de hârtie albă din nte, pregăti tocul și cerneala, și dădu să se așeze la treabă. Amintindu-și că îi lipsește ceva se ridică și scoase din bibliotecă un volum gros, legat în scoarțe învechite. Il deschise Cartea părâi din încheieturi, mirată. Răsfoi febril câteva file rebele. Nu descoperi ce căutase și se gândi puțin. Apoi iarăși porni neindemănateca sbuciumare a foilor înclătate de vreme și necerere. Găsi, în fine. Ceti un paragraf și consultă adnotația făcută cu creionul pe toată bordura albă a paginei. Păru mulțumit. Așeză cartea deschisă în spațiul liber din susul hârtiei ce-și aștepta pacient soarta, se cumpăni puțin cu gândul, și începu a scri caligrafic titlul

După ce termină își privi îndelung opera și nu se arătă tocmai bucuros. Facu unele modificări, și negăsindu-le nici pe acestea pe plac, ascunse cele două șire scrise sub liniiare s'metrice din ce în ce mai dese.

— Titlul poate fi redactat mai târziu. E mai bine chiar.

Voi să continue. Rândurile negre din capul paginei îl supărau. Mototoli hârtia și o aruncă în coș. Foaia următoare aștepta imaculată. Aprinse o țigară, urmări cu tocul în mână jocul bizar al șuvițelor străvezi, apoi scrise:

Știința fizicii are o lacună fundamentală, și se opri. Calificativul „fundamentală” îi plăcu. Propoziția însă păru seacă. Medită pu-

CEASORNICUL DE NISIP.

Genesis.

Omul eră un dobitoc, care se hrănia cu rădăcinile dulci ale pământului; umbla pe patru labe prin pădurile, cari nu aveau pentru cine să fie frumoase. Omul era dobitoc, — nu gândea: nu dorea — și pentruca să fi putut visa, nu avea destulă inimă. Cum s'a făcut totuș om?

Cine ar putea să ne spună, dragă prietene?

Dibuind prin desişuri dobitocul găsi odată craniul aproapeluisău; s'a mirat și l-a prins între degete. Nu-l vezi? Cu ochii mari se ridică INTĂIA OARĂ în două picioare. Presimte un vrăşmaş prevăzut — în pământ și pretutinden. El strâmbă din adânc atât de puternic, că-i schimbă pentru totdeauna ochii, mintea și trupul.

Pe om nu l-a creiat nici Dumnezeu, nici pădurea, nici şesul nici

țin, dădu pagina deoparte și scrise din nou.

Știința fizicii suferă de o lacună fundamentală.

Nici așa nu fu mulțumit și începu a analiza în gând:

Știința fizicii suferă;

Știința fizicii are;

Știința fizicii suferă...

Privirile-i întâliră teancul de caete cu scoarțe albastre și se gândi fără tranziție la miaciuna cu care va potoli înzistența elevilor nerăbdători să afle răsplata osteneții lor. Dar observând că e distrat se dojeni cu blândețe și reveni la obiectul preocupărilor sale.

— *Știința fizicii, știința fizicii... De ce nu Fizica?... Fizica suferă... Parcă ar fi bolnavă! Nu merge... Așa dar: Știința fizicii are... Nici așa... Știința fizicii, atât de înaintată în zilele noastre... N'are sens... Știința fizicii a realizat până astăzi succese incontestabile, totuși nu se poate zice că e desăvârșită... Bun merge!*

Și scrise fraza, dictându-și-o încântat.

— Ce fac însă cu «fundamentală»? Asta sumă frumos și sugerează lămurit ideea ce urmăresc.

Gândi un timp, apoi reciti fraza, șterse ultimul rând și complectă: *totuși nu se poate zice că a ajuns la desăvârșire. Ea suferă de*

marea, — ci fiorul morții. Întăiul său gând a fost cel al neînfinței; deaceea toate gândurile lui până astăzi au ceva din greutatea și tristețea amurgului. — Floarea soarelui și-a găstigit forma — privind soarele; omul a ajuns să fie ceace e — privind: moartea.

Gemeni

Soarele răsare în fiecare zi. A răsărit nou și în ziua când s'a început viața mea; a răsărit nou și în ziua când s'a început viața ta. Ori ce om are deci dreptul să zică: «Eu și soarele suntem frați gemeni».

Arbore și om

Există o vegetare superioară. Sufletul oricărui mare poet, înainte de a se fi născut, doreă să devină arbore, dar nu i-a reușit să se facă decât OM. Deacea gândurile lor seamănă așa de mult cu florile.

LUCIAN BLAGA.

o lacună fundamentală.

»Sufere» iarăși îl necăji. Trase peste el o linie groasă și, după o scurtă consultare mentală, scrise deasupra „are”. Dar nici așa nu fii satisfăcut. Citi iarăși fraza, o reciti șterse și pe „are”, și renunță, amânând fixarea verbului pe mai târziu.

Încercă să scrie mai departe.

Nimic. Gândurile dispăruseră toate. Un gol întunecat și imens puse stăpânire sub țeasta înzădar solicitată. Ochii parcurgeau în neștire rândurile frumos caligrafiate, îngroziți parcă de restul alb al foii. Simția că înnebunește. Certitudinea neputinței îl înspăimânta. Sudori reci îi gădilau neplăcut șira spinării, îi îmbrăbonau fruntea îndurerată.

Dl. Medrea nu se lăsă doborât. Își șterse cu o neliniște conținută craniul inundat de lichidul vâscos al spaimei, cercând să se potoliască, trase cartea deschisă mai aproape și ceti rar pagina însemnată și notele de pe margine. Medită un timp, apoi iarăși consultă volumul. Când se crezu reconfartat, se reîntoarse la foaia începută, și debită cu voce tare, ca o lecție, introducerea compusă.

Operația i se păru fericită. Privi în zare penița, luă cerneală din somptuoasa călimară directorială și schiță sub cel din urmă rând scris

un *N*, Atât. Ce o fi voit să scrie nu-și mai amintea. În cap se făcuse acelaș gol chinuitor.

Șterse pe *N* cu încăpăținare, insistent, desemnă un *D*, și rămase așa, cu privirea tulbure, înfiptă undeva în spațiu, cu tocul amenințător deasupra hârtiei nevinovate. Descurajarea îl impietrise. Nu mai gândia, nu mai voia nimic. Tocul îi căzu din mână, însemnând o dără neregulată, ca o batjocură, peste pagina începută. Caetul elevului Axentie Eugen aștepta. D-l Medrea îl trase involuntar dinainte, și îl deschise. Scrișul nesigur i-se păru un vechiu și bun prieten. Ochii urmăriră în neștire frazele copilărești:

TEZĂ

pe trimestrul I la fizică

INTREBAREA I:

Carti sânt proprietățile corpurilor?

RĂSPUNS:

Proprietățile corpurilor sânt de 2 feluri: 1. Proprietăți particulare și 2. proprietăți generale.

„Proprietățile particulare sânt acele însușiri pe care unele corpuri le au, iar altele nu le au”.

Exemplu:

„Orice corp ocupă un loc în spațiu. Orice corp mare, ocupă un loc mare; orice corp mic, ocupă un loc mic.”

D-l Medrea se opri s'upefiat. Ani de zile cetise de nenumărate ori acelaș lucru, ca un automat: Neurozia aceasta spusă stereotipic i se părea altădată un lucru firesc, util chiar. Și acum simția cum văluri de mănje i se grămădau în suflet, să-l sfarme. Aruncă cu necaz caetul și începu să se agite furios prin odaie. Fraza i se fixase în minte și revenia cu îndărătnicie, ca o obsesie.

— Orice corp mare ocupă un loc mare, orice corp mic ocupă un loc mic. . . . Hm! Poftim! Începu să repete cu glas tare, „Orice corp mare ocupă un loc mare, orice corp mic ocupă un loc mic” . . . Hm! și cu asta voiam să revoluționez știința! . . . Ha, ha!

Și iar:

„Orice corp mare . . . Ha, ha! . . . ocupă un loc mare . . . ha, ha! . . . Orice corp mic . . . ocupă un loc mic . . . ha, ha!” Necontenț, din ce în ce mai tare, din ce în ce mai aspru, mai frenetic, ca într'un delir, glasul înrăit măcina mereu acelaș gând, amestecând vorbele cu hohote stridente.

Nevoia de a-și șfichiui amărăciunea îl răpuse de la o vreme.

IARNĂ

Georgettel.

*S'a lăsat tăcerea albă pe pământ,
Și prin visul alb ca fumul, al zăpezii,
Se ridică 'n ceruri dealul ca un sfânt
Prin lumina mată a după amiezii.*

*În tăcerea plană-un clopot care bate
Tot aruncă 'n iarnă cercuri sunătoare.
Cerule parcă are geamuri înghețate,
Și nimic nu se mai știe despre soare.*

*În copacii negri dela asfințit
Legănate 'n crengi subțiri ce nu se sfarmă,
Stau ca niște fructe care-au putrezit
Ciori carbonizate ce-au venit să doarmă.*

*Și tăcerea a 'nghetat ca un ocean,
De s'aude cum foșnește prin păduri
Sub zăpada aspră, frunzele de an,
Când pornesc pe înserate lupii suri.*

*Gândurile 'ncep a ni se auzi
Clar, ca niște oameni ce vorbesc în noi.*

*Sufletul s'ascunde 'n mine zi cu zi
Ca într'o colibă neagră de trifoi.*

Îași:

DEMOSTENE BOTEZ.

Sdrobit de nesomn și sbucium D-l Medrea căzu pe un scaun, îngropându-și fața în pumni, într'o binefăcătoare descordare de nervi. Când ridică, după un lung răstimp, capul, o mare blândețe se răsfrângea pe chipul ei. Căută serisoarea plină de voce bună a fratelui mai mic și o ceti șopotit și rar, ca un bătrân. Într-un colț zări caetul cu filele întoarse al elevului Axentie Eugen. Se ridică greoi și îl așeză pe masă în fața lui îngânând:

„Orice corp mare ocupă un loc mare, orice corp mic ocupă un loc mic.”

Apoi trase dintr'o cutie hârtie de scrisori și începu:

„Frate Nicolai

„Mare bucurie mi-a pricinuit scrisoarea ta plină de tinerețe și avânt. Să-ți ajute Dumnezeu în toate ale tale așa precum le dorești. . . .”

Semnă, închise plicul și îl puse deoparte. Capul i se lăsă de plumb în piept, se împotrivi fără folos și căzu peste caetul elevului Axentie Eugen, murmurând întretaiat:

„Orice . . . mare . . . loc . . . mic . . . loc . . . mic . . .”

Se făcuse ziua. Lumina nehotărâtă a dimineții de iarnă împrăștia în neroinduală încăperii pete murdare. Afară vibornața încetase. Din înălțimi se cernea mărunt și des mana iernii. Cușma fiorosului domn moldovan, patronul liceului, căpătase un fund nou de hermină. Un grup de copii gălăgioși trecu nepăsător pe lângă statuia coclită de ploie. Imaginea convulsionață a Voevodului nu mai impresiona. Glasurile vioale răsunau în lungul coridoarelor stărnind ecouri prelungi.

D-l Medrea se îndreptă. Teza elevului Axentie Eugen era acum o mare și neregulată pată violetă. D-l Medrea surise domol, o împătură și o închise între filele volumului care mergea să-și reocupe locul în liniștea bibliotecii.

Și învărtind de două ori în broască cheia dulapului, ca și când ar fi pus la adăpost un lucru de mare preț, cu un zâmbet amar D-l Medrea își reaminti:

„Orice corp mare ocupă un loc mare; orice corp mic ocupă un loc mic.”

D. I. CUCU

CRONICA DE CRĂCIUN.

Mais où sont les neiges d'antan!...
Villon.

Ce molatic se scuturau fulgii în astă-seară, în jurul becurilor electrice.

Orașul se înfășurase imaterial și candid, nou și înfrăgezit sub ninsoarea care scârțâia sub pașii elastici.

În strada capitonată cu alb, glasurile răsunau înviorate. Clinchetul zurgălăilor sbura sonor, în goana cailor ce sfârmau bulgări de zăpadă sub valtrapuri. Și dincolo de vitrinile luminoase, în barurile unde e cald, unde se destramă pânze albastre de fum și unde parfumurile ameteșc; femeile desfăceau din desmierdarea blănurilor, mâini gingașe și piepturi pe care privirile întârziu voluptuos ca o sărutare...

Dar ce trist după mine, ca un zăvor de temniță, s'a închis în astă-seară ușa camării unde nu mai așteaptă nimeni și unde focul se stinge.

De două ceasuri hârtia mă chiamă albă și neatinsă. Iar în zori, tipograful nemilostiv ca destinul, va cere manuscris, manuscris, manuscris...

În fața focului muribund, cerșeam acum ultimelor scânteeeri de cărbune, un gând neîntinat și generos pentru sărbători creștine. Dar jarul se îmbrăca în cenușă și gura sobei se întuneca posomorită. Pleoapele se închideau peste imagini nehotărâte, flacăra lămpii fumega. Obiectele luau o înfașurare ireală și vaporosă. Și toate erau atât de departe. Și toate-mi erau atât de streine.

Când am deshis ochii; pe scaunul din față, un bătrân cu obraz de porțelan trandafiriu și cu ochi albaștri de păpușă mirată, mă privea surâzând.

— Am deșertat în astăseară, se pare, un pahar de vin prea mult, îmi zisei, și strângându-mi tâmpile între degete, am încercat să alung vedenia.

Dar bătrânul râse înveselit, răsturnându-și capul cu pletele albe, pe speteaza scaunului.

— Ha ha! Nu mă recunoști? Altădată mă așteptai nerăbdător până la miezul nopții, și pentru mine puneai vestimente albastre de catifea, guler alb de dantelă și pantofi cu nasturi de sidex. Nu mă recunoști? Cu toate astea, eu ți-am adus odinioară ursul de păslă cafenie, căruia după două zile i-ai rupt piciorul, și trâmbița care două săptămâni n'a lăsat să doarmă se-

RĂZBOIUL.

REFUGIAȚII.

Trenul va duce toți desculții mai departe?

S'au adunat lângă uu mic canton

(Roșu și pătrat ca o jucărie de carton)

Ingrămădind boarfe pe șinele sparte.

Babe, muieri bocind, câini,

Surori mici ce să țin de mâini

Cu priviri ce nu înțeleg încă.

Își șterg înghețată sudoarea — ingrămădiți se usucă,

Unii adorm în durerea stâncă

Încă așteptând să plece, neștiind unde să se ducă.

În drum a născut o femeie. Lăhuza

Lângă un coș cu pasări, picioarele și strânge.

Un alt copil (Ion) roade o turtă de spuză

Și o droaie se uită la urmele de sânge

Și la pieptii maicii, desagi goi.

Astfel noul Crăciun, a venit pentru noi.

* *

natorul dela etajul al doilea, și cartea cu pățaniile lui Robinson, și soldații de plumb; și cuburile de piatră colorate din care clădeai palate fragile, — atunci doar eram prieteni buni și poate cea mai așteptată bucurie a ta de sărbătoare.

— Domnule! i-am răspuns, nu-mi plac glumele proaste și am de lucru. Pofta dumitale de farsă ți-o puteai potoli în altă parte. Măine tipograful îmi cere manuscris și lui nu-i pasă nici de ursul de păslă cafenie, nici de pățaniile lui Robinson și nici de vestimintele mele de catifea, ce vor fi putrezit de mult. — Alături de mine locuște o actriță. O aud toată noaptea cântând; e veselă, frumoasă și fără astâmpăr ca un canar într'o colivie. Ea primește bucuros oaspeți cu barba albă și porniți pe giumbușlucuri. Sunt sigur domnule, că și-a pus condorii ei mici, ca pantofii cenușaresei, la gura sobei și nu va fi deloc mirată dacă înlăuntru va găsi mâine dimineață un colier, un flacon de parfum sau oricare din acele daruri, cu care bătrâni ca dumneata cu barba colilie, știu să cucerească desmierdarea actrițelor tinere și cu neastâmpăr de pasere. Eu domnule, caut un subiect și am nevoie de liniște...

Bătrânul nu mai râse. Se ridică supărat de pe scaun și din buzunarul mantălii se răspândiră deodată pe covor: păpuși cu clopoței nichelați, un cal de lemn, îngeri de porțelan cu aripile de mătase și un pumn de nuci poleite, care se ros-

togoliră până sub picioarele mesei.

— Tinere, nu-mi ești cea dintâi mâhnire în această seară. Eram ostentiv, vream să mă odihnesc câte-va clipe. Am străbătut trei continente, și mai am încă două, iar asinul de afară cu povară, e îngenuchiat de oboseală. Am împărțit maimuțe și câini de carton, zaharicale și pocnitori, portocale și cărți cu scoarțele aurite... Pe geam am aruncat câte-o ochire și la pretenii de altădată, cari își numără acum fire albe la tâmpile și cărora nu le mai pot aduce daruri. Credeam că în această noapte, le voi furișa totuși în camerele lor singuratică înduioșarea amintirilor. M'am înșelat. Unul plângea cu coatele pe masă fiindcă l-a părăsit o femeie. Altul își număra arginții. Celalalt se plimba cu pași de panteră, mistuit de-o înverzită învidie... Și tu, „căutai un subiect“. În desaga mea n'au încăput încă decât daruri nevinovate.

Moșneagul culese jucăriile risipite și-imi întoarse spatele. Am învărtit de două ori cheia în ușa.

Afară ninge, se aud clinchenind clopoțelii săniilor, pași scârțâie sub fereastră și glasuri vesele se depărtează în stradă. Dar toate se petrec atât de departe...

În fața mea, pe scaunul gol nu mai poposește nici o vedenie... Singur. Și focul s'a stins. Hârtia albă așteaptă încă. Și în zori tipograful va bate în ușa, și va cere nemilostiv ca destinul, manuscris, manuscris...

CEZAR PETRESCU.

ISUS PE MARE.

*Eterna mare 'n veci întăritată
Părea în noaptea cea c'a murit,
Un cosmic viu părea că s'a 'mplinit,
Căci inima-i de-apușuri frământată
Tăcea acuma dcrul ei cumplit.*

*Pe 'ntinderile moarte nici un val
Nu suspina și n'alerga spre mal;
Din cerul greu de nourii nici o stea
O rază de lumină nu-i dădea.*

*Pescaru'n noaptea cea rătăcia
Pe-o luntre sfărâmată 'n necuprins...
Supus chemării sale, el vâslea
Mereu, mereu, — încrezător că marea.*

*Trezi-va cerul aspru, cerul stins?
Și-i va descoperi odată zarea.
Istovitor, cu trupul îndoit,
Cu umezi ochi de rana depărtării,
Cu 'nsângerate mâini, neconținut
Vâslea, vâslea în golul așteptării...*

Și drumul lui fu lung și chinuit.

*Târziu, când vâslele i-alunecară
Din mâini, pescarul istovit
Era în noaptea cea fenerară,
Cum sta înfipt pe soclu-i plutitor,*

*Isus învins de propria-i vestire
Pășind solemn pe-a mării amăgire...
Atunci, cu glas de clopot, vibrător
Strigă la cer imensa lui povară:
»Drept hrană, Doamne, vieții mele-ai dat
»Prăpastia și pânea ei amară!
»N'a fost destul? De ce m'ai blestemat
»Cu blestemul Alesului: să știi! să știi!
»De ce m'ai uns cu mirul tău, să fiu
»Potiru 'n care veșnic se va strânge
»Tot sângele din rana lumii tale
»Și toate lacrimile ce s'or plânge, —
„Când nu-mi croiaști acuma nici o cale
„In oarba desnădejde ce mă 'nfrânge?
Și glasul lui în dapărtări se stinse ..*

*Sărac și gol, cu mâinile întinse,
Pescarul aștepta în luntre mut,
Pe fruntea lui al morții bun sărut.
Dar din senin porni o hohotire
Să răscoiească adânc înireaga fire:
Se frânge 'n două cerul greu de nori
Și, peste dorurile sale grele,
Plouară 'n ochii lui ne 'ncezători
Și 'n mâinile-i întinse — mii de stele...*

A. DOMINIC.

IERNI JILAVE.

În seara de ajun eram nespuse de agitat. Cu multă îngrijorare mă plimbam dintr'un colț al curții, într'altul, scurând cerul cu priviri încordate. Mai ales în miază noapte îmi pusesem toată nădejdea; de-acolo avea să vină mult așteptatul nor de zăpadă. Mi-l închipuiam enorm și alburiu; cu chip de om. Un moș crăciun plutind greoi sub povara darurilor, pe căile văzduhului.

Cu neputință să nu se ivească scuturându-și barba de omăt. Un cer atât de plumburiu, și-un vânt, potolit e drept, dar atât de gheșos!

Mă cam necăja fata din casă:

— Domnule poftim înăuntru, ai să răcești....

N'o luam în seamă. Dar cum eșea cam des: „Domnule îi spun cucoanei!“ — ajunsese de nesuferit. Să-i pese atât de puțin de ninsoare, când a doaua zi era Crăciunul!

Deodată, în dreptul unuia din geamurile în care se aprinse, surprinsesei primul fulg. Abia putui să strivesc în gât strigătul de isbândă. Rămăsei la pândă, ca un haiduc, cu ochii țintă în raza de lumină. Al doilea sol alb al fericirii mele nu se grăbea de loc însă. Știam totuși să am răbdare.

— Domnule, hai...

— Taci odată cobeo, că din pricina ta... fi-ți-ar cața dracului... Fugi în 'casă speriată de neobișnuința mea isbucnire:

— Mă duc drept la cucoana...

Imi venea să mă iau după ia și s'o apuc de coade, și rebegit cum eram, tremurând tot; lacrimi de mânie, de frig și de deznădejde îmi înghețară în colțul ochilor.

Intrai în casă sdrobot. Marea preputire din bucătărie îmi mai aduse inima la loc. Mirosul drojdiei de bere mă înzdrăveni și galbenul cocolor de cozonac, surzându-mi frumos din formele de tinichea îmi potoli mânia.

Când eri întrun târziu afară fulgi albi se vânzoleau buluc în patratele luminoase ale ferestrelor, pierând cernerii, cernerii, în întunerecul dedesupt. I-am privit multă vreme cu neîncredere. cum se bârnoiau șugubeți, clipindu-mi șiret. Și numai când am văzut că se înțese fără răgaz, un val de bucurie mi-a împins năvalniv în cuhnie.

— Mamă... mamă n'auzi, mamă..

— Ce poștești

— Ninge mamă...

— Ninge mamă, n'auzi...

— Să faci bunătatea să te culci.

A doaua zi m'am trezit cu noaptea'n cap. Nu îndrăzneam să deschid

ochii. Imi păstram pentru mai târziu plăcerea de a fi orbit de albul coperișurilor prin geamul din dreptul patului. Dar nu putui avea prea multă răbdare. Deslipii pleoapele; Dincolo de geam domnea încă întunerecul.

Căutam să deslușesc prin negură căciula de omăt a casei vecine. Dar nu distinsei nimic. Și'n auzu-mi abia acum prinse răsunset, un sgot mot monotou infundat și sinistru.

O bănuială amarnică începu să mă sfredeliască.

Nu se poate! Doar nu începuse aseară să ningă! Nu văzusem eu fulgii, cu ochii mei? Nu se poate, nu se poate. Făă dar și poate; de teamă, îmi vâjje urechile.

Negurele se desleștau pe îndelete și coperișul casei vecine se lămurea acum întunecat și posomorât, fără nici o urmă de zăpadă. De-afară se deslușea tot mai uniform ropotul ploii.

*

În Ziua acea a fost petrecere mare în casa bătrânească. Eram strânse toate rudele cu tineri și bătrâni și lăutarii cântau de mama focului și bunicul povestea:

„...he, he, ce mai ierni domnule, îngropa casele zăpada. Veneau lupii până'n mijlocul târgului. Mi-aduc

aminte odată, pe o zăpadă cum n'a mai fost..."

Ascultam pe gânduri vocea lui potolilă și priveam melancolic la copacii jilavi de afară.

"... da-acum... Crăciun e asta?... "

Aerul compătimator cu care mă învăluia, mă făcea să mă cutremur. De ce se uita bunicul tocmai la mine?

Fără să vreau, în ochii lui blânzi citeam ca într-o carte cu povești triste că zilele bune se duceau odată cu dânsii. Iar nouă ne rămăneau Crăciunuri jilave, cu băltoace și noroi.

Mult timp, după masă, am stat la geam, cu capul în mâini, cărnindu-mi nasul în sticla aburită. Cu încăpățănare neînțeleasă ascultam monotonia ucigașă a ploii, privind năucit cum mișcătoare săgeți fără sfârșit, tăiau în fel și chipuri văzduhul jalnic.

Deodată ceva negru se pune pe cugetul meu: am crezut o pasăre neagră, abătându-se din stolul croncănitor de afară, purtat ca frunzele de toamnă, în vrerea vijeliei.

De ce tocmai cu mine, începeau aceste Crăciunuri posomorâte, searbede, murdare? Cu cei ca mine?

Se innoptase și eu tot mai căutam să tâlmăcesc în impletitura încurcată a firelor de ploaie, nedreapta și uriașa schimbare a firei. Pe stradă treceau drumeți rari și sgribuliți. Prin lumina tremurătoare a felinarului din față, un copil isvori și se pierdu în întuneric, sărind într-un picior. Sărmanul! El nu știa cărei triste ursite eram hărăziți.

Seara, petrecerea reîncepu și bunicul își reluă povestirile, fixându-mă iarăși numai pe mine cu privirile lui stinse. Erau acum numai bătrâni la masă. În mijlocul atâtor capete cărunte și mai ales albe ca neaua Crăciunurilor de-odată, mă simțeam nespus de stingher.

Ochii streini și reci mă priveau: mă simțeam înconjurat de necunoscuți. Ei își povesteau nepăsători fericirea de-odată, fericirea pierdută pe care aveau s'o ajungă din urmă în curând. Iar în locul ei și'n locul lor, nimic decât noapte, ploaie și frig. Mă văzui singur, cu totul singur dibuind orbește într-o beșnă fără sfârșit. Mi se făcu frică.

De ce tremuri îmi spuse mama.

Eri, toată ziua mi-ai stat afară'n frig.

Incepui să plâng.

GIB. I. MIHĂESCU

SCRISORILE UNUI RĂZĂȘ.

VALSUL ROZELOR

25 Decembrie. Polăna-Negrei

După miezul nopții, ne-am înfundat într-o cameră înecată de fumul țigaretelor, la două mese de cărți. Prin ușa întredeschisă, în salon, se vedeau perechile dansând; melodiile orchestrei străbăteau înăbușite, dar nimeni nu aveam nici ochi, nici urechi pentru aceste desfătări juvenile. Cartoanele sburau de la unul la altul, vrafurile de bancnote făceau ocolul mesei, figurile apăreau în pâcla albastră de fum când întunecate, când de o veselie nervoasă, după întorsăturile fanteziste ale hazardului. Mormanele de țigări stinse se îngrămădiseră în scrumiere. Nu mai vorbeam de cât în monosilabe.

— Pas...

— Și..

— Deschiderea...

— Plus potul..

— Trei ași..

— Ești scandalos monchér..

Și iarăși:

— Pas...

— Deschiderea.., Și mie trei..

Plus potul..

Într'un timp, nenea Iorgu aruncă departe cărțile pe postavul verde.

— Băieți, eu m'am declarat mulțumit. Altul la rând... Mai bine ascultăm nițică muzică...

L'am urmat pe Nenea Iorgu pe canapea, să răsfoim ultimile reviste ilustrate. Tovărășia lui îmi era întotdeauna plăcută. Din călătoriile tinereții, din lumea dispărută a cărei amintire o mai păstra printre puțini, din povestirile lui cu miez și de o îngăduitoare ironie, nenea Iorgu știa întotdeauna să însuflețească un ceas de plictiseală, cu o măiestrie care îl făcea pentru noi neprețuit, în orașelul acela pustiu, unde ne aruncase întâmplarea să ne îngropăm pentru multă vreme tinerețele.

Cu o lună în urmă, unul dintre

noi, judecător abia eșit de pe băncile școlii, își sburase creerii pentru o femeie. Întâmplarea ne despărțise în două tabere, și discutam și acum cu înfierbântare, dacă femeia va fi fost ori nu vinovată. Fi-rește, noi tinerii, înăcriți în viața aceia de provincie unde totul se sfârșea între cafea, club și cinematograful; unde femeile aveau înfățișări antideluviane și vestimente întotdeauna cu un sezon în urmă; eram cei mai înverșunați vrăjmași ai sexului fără barbă. Toată filozofia lui Schopenhauer, Stendhal și tuturor pesimiștilor în iubire, era pusă la contribuție și acomodată după cerințele sumbrelor noastre teorii. Iar cum nenea Iorgu se înfuria întotdeauna când asista la disecțiile noastre psihologice și se înverșuna cavaleresc apărător al femeii; diavolul contradicției m'a împins și în seara aceia să-i recapituliez din nou, toate punctele de acuzare, din rechizitorul pe care tabăra tinerilor îl dresase nopți de-a rândul „îngerului căzut“ între sticlele de bere și turceștile cu caimac, dela „Cafeneaua lui Traian“.

Impotriva așteptărilor, Nenea Iorgu nu sări de pe canapea, nici nu începu să se plimbe ca de obicei, fierbând, în jurul meu, vărându-mi sub ochi degetele subțiri și nervoase, odată cu argumentele cari aveau să mă birue. Mă lăsă să-mi sfârșesc tot repertoriul și păru chiar încântat de patima cu care mă trudeam să zugrăvesc în cele mai negre culori, femeia pe care în definitiv o doria, care ne lipsea tuturor acolo și la picioarele căreia ne-am fi târit cu toții, și cu toate teoriile noastre disprețuitoare, dacă am fi descoperit-o undeva, ideală și angelică, în acel oraș unde în trăsurile de casă, în lojile de cinematograful și în ceasul de plimbare, nu apăreau spre înfricoșarea ochilor, de cât sub înfățișare de jandarmi călări sau mumii travestite în haine

femenine. Și în ce fel de haine, Doamne!

Când crezu că am sfârșit, nenea Iorgu își puse pe mesuță, alături de ceașca de cafea golită, țigarea de chihlibar, și mă trase aproape; stăpânindu-se:

— Femeia uită?... Numai noi suferim, ne torturăm, ne sburăm creierii... Bine, Nenișorule, n'am să-ți desgrop maxime și înțelepțiuni filozofice... O să facem împreună o probă, aici, în scurt, și să vorbim apoi, Nenișorule!

Când nenea Iorgu, o lua cu «Nenișorule» însemna că a ajuns la maximum de indignare. Și mă așteptam la obișnuita explozie, care să adune iarăși în jurul nostru toți chibiții de la mesele de joc.

Dar nenea Iorgu se plecă mai aproape, și continuă cu glasul deodată șoptit:

— Fii bun Nenișorule și treci în sala de bal. Roagă pe Nae Țiganul, din partea mea să cânte «Valsul Rozelor»... E un vals vechiu, un e-dec de al nostru, de acum patruzeci de ani... Și vino să stai alături de mine să-l privim amândoi pe Gogu Vlahopol, Colonelul...

M'am executat, cu toate că nu înțelegeam unde vrea să ajungă. Am trecut printre perechi în sala de bal; m'am strecurat printre ofițerii strânși în tunică și cu pudra topită pe obraji, printre femeile care miroseau a parfumuri grele și a nădușală, și Nae Țiganul a încercat îndată să-și amintească, în surdină, pe gâtul vioarei, melodia. Era se vede ceva foarte vechiu, căci a fost nevoie de consultarea celorlalți țigani mai bătrâni... Însfârșit, după ce-a dibuit, două trei valsuri streine, a descoperit, mi-a rânjit încântat cu dinții albi cari tăiau fața neagră ca o reclamă de apă dentrifice, și când m'am întors alături de nenea Iorgu, perechile se învârteau dincolo în ritmul unui vals preistoric, care îmi aducea vag aminte de copilărie și de tânguirea caterincilor pe ulițele mărginașe.

La semnul lui nenea Iorgu, am rămas privind amândoi la Colonel: eu cu nedumerire, dânsul cu vădită satisfacție. Gogu Vlahopol, era asudat, boabe mari se rostogoleau pe fruntea-i desgolită și pe ceafa cu trei valuri; din când în când își scotea batista din buzunar, ștergea apa de pe obraji dogoriți și era cu totul absorbit jocului. Câștiga; vraful de hârtii se urcase înaintea lui; din când în când, între două tururi de cărți, număra iute cu degetele grase și păroase bancnotele,

le împărțea pe categorii, punea hârtiile noui deoparte. Oglinda însfârșit cel mai desăvârșit portret al jucătorului de club provincial, imbecilizat de aceleași partizi, la aceeași masă, cu aceiași tovarăși. Niciodată nu mi s'a părut mai vulgar, cu trupul înăbușit în grăsime, cu stângăcia de militar îmbrăcat în haine civile, incomodat de manșetele scrobite și cu batista udă, pusă în jurul gulerului tare; așa cum o punea odinioară, fără îndoială, înainte de a eși la pensie, între gât și gulerul tunicei. Ce-avea însă de aface aceasta și cu „valsul rozelor”? Pentru Gogu Vlahopol nu exista nici bal, nici muzică, nici vals, nici noi; toată fința lui voluminoasă era absorbită de cartoanele care luncău amețitor pe pânză verde, la hârtiile care treceau de la unul la altul, arar își îngăduia doar o clipă de distragere să scuture scrumul țigării care se sfârâma pe vestă.

Când țiganii au isprăvit, nenea Iorgu își frecă mâinele triumfător:

— Ah! ai văzut bruta?.. Anima-lul!.. Poftim; „plus potul; și mie treizeci; rigi cu valeți, servit!...” Asta-i viața lui. Aici mucește de la patru după amiază până la opt, și de la zece seara până la două, trei de noapte... Nimic nu există pentru el în afară de cărți, de țigările care-și leapădă scrumul pe haine, de bârfelile noastre și de cafelele pe care Max i le pune înainte, cu regularitate de cronometru, la fie care ceas, pentru ca să le soarbă cu ochii la cărți și cu mâinele tremurând; îngrijit să nu-i scape cumva o întâlnire. A tresărit el când a auzit mizeria aia de vals, care trebuia să-i amintească singura întâmplare care n'a fost stupidă și de prisos în viața lui mâncată între club și cazarmă?.. Aș! li era teamă să nu-l relanseze Mitulescu, pândeau să prindăacialmalele lui Victor, căci se cunosc de-o poștă, își număra ca un maniac ce este, cele câteva sute de lei pe care are să-le dea acuz, acuz, într'o jumătate de ceas, pentru ca să se vaete apoi ca întotdeauna la toți chibiții din spate. Asta-i eroul dumneavoastră, Nenișorule! Poftim, privește-l, admiră-l, îmbrățișază-l... Ah! bruta... Mi-a întrecut așteptările... Îți spun drept mă temeam... Zic: cine știe? din movila aia de grăsime, se mai trezește o licărire, poate rămâne o clipă pe gânduri, cu ochii în altă parte, uitândacialmalele lui Victor... Dar e Gogu al nostru, nu se desminte..

Haide, îmbrățișază-l Nenișorule...

Am început să râd. Într'adevăr, Colonelul care svârlise cărțile, se uita peste umăr, la jocul vecinului, să nu scape cumva vre-un amănunt din capriciile partidei. Și așa aplecat, cu ochii lacomi cu fruntea asudată și roșie nu desmințea cu nimic portretul lui Nenea Iorgu.

— Și acum să-ți povestesc și ce e cu mizeria asta de vals... Cu acest „Nenișor” am ifost coleg de școală — cum vezi storia mea se pierde în noaptea timpurilor. Era pe atunci un băețandru subțire, cu ochii migdalați, cu părul buclat și cu buzele întotdeauna umede, cașicum fi fost veșnic după mușcătura unui fruct savuros. Pe stradă femeile întorceau capul după el, și canaliă nu se lăsă mai pe jos. Eram prieteni, nedespărțiți, și mai eram și confidentul lui. Chiar și un fel de secretar amoros, fiindcă eu trebuia să răspund pentru el scrisorilor din plicuri albastre; cu alte scrisori în care compilam din cărți celebre mărturisiri de iubiri eterne, versuri din antologii, însfârșit toată literatura aceia amoroasă, care la optsprezece ani ni se pare singurul lucru de preț pe pământ. Gogu nu putea scrie o vorbă fără greșeli de ortografie și fără să toarne pe hârtie, fraze într'adevăr catastrofale. Astfel doi ani am fost cu neîntrerupere unicul său interpret sentimental. Apoi ne-am despărțit, el, feciorul unui funcționar nevoiaș, a intrat la școala de ofițeri, eu îmi luam o licență vagă și-mi treceam aproape tot timpul la țară. Acolo îl aduceam și pe dânsul în vacanțele de vară. Era un admirabil tovarăș de vânat, de călărie, de înot și de hoinăreală pe câmpuri. La o mică depărtare de moșie se ridicaseră atunci niște băi la un izvor sărat; veneau familii din toată Moldova, fete, orchestră, excursii; nu simțeam când se duce vara. Ne trezeam deodată cu ziua micșorată, cu vânturi reci seara, cu florile ofilite și cu cele dintâi frunze galbene...

Gogu își strângea cu adevărată jale zestrea lui sărăcăcioasă de băiat nevoiaș, pleca într'o dimineață cu ochii întristați, eu îl petreceam din cerdac cu privirea, până când docarul dispărea la cotitura șoselei și mă întorceam iarăși la singurătatea mea.

Mă așteptau zile de toamnă ploioase, iarna cu viscole care mă despărțeau de restul lumii, nopți nesfârșite de amorteală; toată tris-

teța aceia a tinereții îngropate de parte de orașul cu ademenirile lui, care ni se par atunci fără seamăn de scumpe. Această singurătate mi-a deschis sufletul și la cea dintâi dragoste nemărturisită și de altfel îndestul de ridicolă. Cum în jurul nostru nu aveam vecini decât arendași ovrei, retrași într'o mizerie agrigă și lacomă, nu-mi rămăneau pentru prietenie, pentru ucis câte-va ceasuri de vorbă, decât un medic bătrân și plin de tabieturi de la un spital de sat, suprefectul care descălica odată pe lună să doarmă o noapte la mine, și popii sfătoși, lungi la povești și plini de ortodoxie, din vr'o trei cătune apropiate.

Pentru fata unui astfel de popă, sărac și întunecat de-o îndelungă văduvie, a început să-mi bată în-tâia oară inima repede și ascuțit în piept, ca o durere, într'un sfârșit de toamnă cu miros de frunze putrede și cu tristeți de miriști jilave, care mă alunga din chiliile mele.

Poate nici nu era frumoasă. Frumusețea la vârsta aceia o găsim în noi... Mă aduceau pe drumuri năruioase și înecate de ploj; ochii ei fricoși, gura cu buzele carnoase, părul înnodat la ceafă dint'o singură și fugară răsucitură de mână, naivitatea cu care asculta toate basmele mele timide și stângace.

Poate nici n'a înțeles ce mă chema atât de des acolo.

Poate nici eu n'am vrut să înțeleagă... Mă întorceam acasă cu sufletul luminat, peste câmpurile turburi, fluerând a voe bună, strângând calul în piteni; — cu fericirea aceia pe care tinerețea o culege oriunde, ca albina ce-și soarbe mierea din cea mai umilă floare de câmp. Câte odată mă hotăram să-i iau mâna ei mică, să-i spun, s'o lipesc cu trupul alături de mine și să-i sărut ochii peste care știam că pleoapele au să coboare înfricoșate și poate fericite. Apoi gândiam: la ce bun? Ne despărțeau atâtea...

La începutul verii, când Gogu Vlahopol, a coborât din docar, cu mica lui zestre nevoiașă; îmi spuneam chiar că voi găsi prilej să răresc drumurile pe acolo să-mi cercetez sufletul mai de aproape și de va fi nevoie — să uit. Am reluat hoinărelile noastre peste câmpuri. El avea acum tresă de ofițer la chipiu, seara îmi împărțasea planurile; își făgăduia îndată ce va fi trimis la rîghiment să înceapă o viață turbată, în care firește femeia

avea să joace rolul cel mai de seamă. Mărturisesc; îl invidiam. Tata era bolnav, de trei ani colinda sanatoriile din străinătate; eu eram condamnat poate încă mult timp să putrezesc acolo la țară, să supraveghez ariile, să mă cert cu țărani, — să pândesc jafurile vechiului, să mă lipsesc de toate mulțumirile, spre care tinerețea mea mă împingea cu lacomie. Și iată, el, băiatul unui funcționar vag pe la primăria unui mizerabil târgușor; crescut în nenumărate și crude umilinți, avea dreptul să spere dela viață deacum înainte toate bunurile mie neîngăduite...

Am început din nou, drumurile noastre la acele băi care erau la modă pe timpuri și unde găseam adunată o lume veselă; femeii față de care docarul nostru englezesc ne dădea un prestigiu deosibit, tineri cu care legam o trecătoare prietenie. Deveniseră un eveniment pentru tot ținutul și seratele de Sâmbătă, unde perechi tinere învârteau dansuri acum demodate, unde se putea cunoaște într'o jumătate de noapte toată lumea, cu acea ușoară familiaritate îngăduită numai două luni pe an; între aleele de brazi, sau pe plajele marine; la băi și la locuri de odihnă. Veneau familii dela două poștii, în trăsuri cari ajungeau prăfuite, în poștali-oane cu clopote care sunau de departe, în asfințituri și în nori de colb pe șosea...

Acolo, m'am gândit să pun înaintea lui Gogu Vlahopol, și fetița aceia fricoasă de popă sătesc, pentru a-i destăinui apoi neliniștea ce mă mistuise toată iarna și primăvara aceia; pentru a-i cere apoi părerea și un sfat; ca unui precoce dar strașnic cunoscător al femeii ce se afla. Căci dacă eu devenisem de mult secretarul său sentimental și dacă el nu putea așterne un răspuns de cinci rânduri la o scrisoare, fără să toarne o neghiobie; în schimb față în față cu „inamicul“ cum îi spuneam noi femeii; se pricepea să-i întoarcă mințile, să-i strecoare în urechi toate obrăznicile și să-i descopere slăbiciunile, cu o intuiție de brută minunată, care îmi stârnea pe atunci toată admirația mea de timid incorigibil...

...Așa am pierdut-o eu pe Margareta. Seara aceia a fost o adevărată sfâșiere. De la primul vals, când Gogu Vlahopol i-a trecut mâna în jurul trupului, pentru a porni amândoi, pe parchetul lucios, am simțit că se îndepărtează pen-

tru totdeauna de mine. Era subțiră, avea ochii migdalați, uniformă strălucitoare, valsa ca un duce, — și eu eram un tânăr plicticos, ce nu putusem învăța să fac trei pași fără a turbura toată sala, ciocnindu-mă de toate perechile din cale și de acele mai îndepărtate, pe care le căutam parecă înadins.

Intr'acel an, se cânta până la exasperare „valsul rozelor“, mizeria auzită adineori, care mi-a înviat fantome. Era melodia cântată de toți lăutarii restaurantelor, de toate muzicile militare; valsul fluerat de trecători pe stradă; auzit după toate perdelele silabisit la clavir; cântecul anului înfârșit ce te urmărește ca o obsesie, fără să se știe de unde a pornit, pentru a se șterge fără a-ți da seamă cum, când alt refren acaparează urechile. Și aceasta brută de Gogu, care nădușește acum cu cărțile în mână și-și șterge pe obraz, cu batista sudoarea îndoită cu scrum; valsa dumnezeiește. Urmăream cu ochii perechea lor lunecând printre celelalte, până când toți s'au oprit și au rămas singuri; ei doi, ea cu figura palidă și cu buzele strânse, el cu obrajii rumeniți și cu un surâs de vanitate neascunsă; lunecând vertiginos pe oglinda parchetului, — pereche făcută unul pentru altul — cum șopti la spatele meu un glas de femeie. Când s'au oprit amețiți, câți-va au aplaudat ca la teatru. Sângele a năvălit în obrajii fetei. M'a căutat din ochi, și a descoperit poate în privirea mea o muștrare, pe care n'a vrut s'o înfrunte pentru a nu-și întuneca fericirea. M'a ocolit. A căzut pe un scaun în alt capăt al sălei. Toată noaptea nu s'au despărțit.

În zori când am plecat în docar, tăceam amândoi privind îngându-rați geana trandafirică a răsăritului. Gogu Vlahopol aprindea țigare după țigare, voia să-mi spună ceva, mă spiona cu coada ochiului, și eu așteptam ca să pot izbucni, să-i cer socoteala pentru ticăloșia din seara aceia, să-i rostesc cuvintele grele pe care le rostogoleam în minte de câteva ceasuri. El respira însă cu sete aerul fraged al dimineții, își mușca buzele umede, surâdea propriilor gânduri. Era în ceea ce numeam noi altădată cu înveselire „perioada de incubație amoroasă“. Dela un timp nu mai putu răbda, și exclamă aruncând țigarea:

— Știi că începe că-mi fie dragă șerpoaica aia?... Mi se pare c'o să-mi faci după masă o scrisoare; dar știi una teribilă!..

Atâta seninătate m'a dezarmat. Ce-i puteam spune? Am dat bici cailor și m'am răcorit trăgând o goană pe șosea de sfârșiau roțile. Ajuns acasă, animalul a adormit cu pumnii strânși până la amiază. Eu zadarnic mi-am răsucit în așternut, Nu se prindea somnul de mine. Și nu găseam nici o eșire, decât o explicație hotărâtă, care avea să sfârșească poate cu cearta noastră și cu plecarea lui.

După masă s'a prezentat cu aerul cel mai nevinovat din lume, în camera mea cu cutia de plicuri în mână, încântat și sigur de reușită. Iși și întocmise un plan: — „trimitem pe Sava vizitiul, cu mânușile pe care le-a uitat la mine“. Bruta se gândise la toate. Mă dezarma a doua oară... M-am pus să scriu furios... Imi spuneam, — voi trimite o scrisoare, ori două, apoi voi mărturisi într'a treia pe care Gogu nu va cunoaște-o; că eu mi-am pus acolo tot sufletul, că eu mă frământ noaptea fără odihnă, că mie mi se cuvine sărutarea cu buzele mușcate pe care o cerșeam pentru altul. Am scris fără indoială ceva mișcător și neobicinuit, căci după ce i-am citit epistola cu grasul sugrumat de propria emoție, Gogu n'a îmbrățișat și a început să joace prin casă ca un turbat, cu plicul în mână, răsturnând scaunele, privindu-se în oglindă, izbindu-și fericit printenii argintați...

Și din ziua aceea sub ochii mei, s'au desfășurat toate peripețiile unei patimi, în care zadarnic aș mai încercat să intervin după planurile dinainte urzite... Gogu Vlahopol nu-și găsea astâmpăr, toată dimineața iscodea cele mai fantastice pretexte, pentru a face în asfințit un drum până la Șercaia; mă târa după dânsul, mă silea să fiu martorul șoptelilor lor. Fata îl aștepta cu ochii trași, se însenina la cea dintâi neghiobie rostită de el, îl desmierda cu privirea, și eu trebuia să-mi caut de lucru, să răsfoesc pe mese cu învelitori de lână împletită, albume vechi cu cărți postale ilustrate, cărți cu primele foi rupte, să-mi iau o înfățișare nepăsătoare și discretă. Ea l'a iubit din cel dintâi ceas cu toată sălbătăcia aceea a unei vietăți care trăise singuratică, fără desmierdări, fără să întâlnească decât oameni cu mâinele ciolănoase și cu graiul aspru. Gogu Vlahopol cu trupul lui subțire în tunica strânsă, cu ochii de femeie și cu mâinile albe și îngrijite de curtisană, îi aparuse în viață ca un prinț minu-

CA TOTDEAUNA.

*Razele lunii
Molcom căzând,
Apele mării adânc nu turbură.
Sufletul meu
A șoptit:
Te iubesc.*

*Dar șoptele sufletului,
Molcom căzând,
Apele adâncei tăceri nu turbură.
Atunci,
Prin întomnare
Ai plecat,
Lăsându-mi sufletul gol
Ca toamna,
Atolvestejițoarea.
Când te-ai desprins de mine
Am rămas
Ca un copac*

*Dni care cea din urmă frunză a luat-o
Vântul
Toamna
Vremea...
Mi-am dojenit sufletul
Că nu m'a lăsat să îți vorbesc...*

*Ai revenit,
Ca un erou mult prea îndepărtat
Al acelei îndepărtate nopți
Buzele mele au spus;
Te iubesc.
De-atunci,
N'ai mai plecat.
Mi-am dojenit sufletul
Că nu m'a lăsat să tac
Și-am plâns — prea târziu.*

AL. O. TEODOREANU.

nat, coborât din basmul cenușăresei. Și nu mai simțeam nici o amărăciune... „Erau prea mult făcuți unul pentru altul“ — cum șoptise în seara aceea femeia de la spatele meu. Eu eram prea stângaci, prea ursuz, și apoi oglinda nu-mi da drept să-mi fac prea multe iluzii. Astfel, în alte seri, în sălile acelea de petreceri când viorile începeau din nou „valsul rozelor“ și când din nou înțeleștați într'un singur trup alunecau pe lacul parchetului — ochii mei alergau după dânsii cu o îngăduială aproape iertătoare...

N'am prins de veste când s'a topit vara și când au coborât cele dintâi vânturi reci, purtând peste miriști primii nori de toamnă. Într'o dimineață Gogu a primit ordinul să se prezinte la un rghiment de pe țărmul Dunării. Și acest *Nenișor*, pe care îl vezi acum îngropat în grăsimi și agitându-se numai când e vorba de un relans menit să aducă senzație o săptămână în tot clubul; acest *Nenișor* somnoros și placid, care abia își târa mână păroasă ca un paijen peste pânza verde — a plâns atunci, s'a sbătut cu capul înfundat în perne, mi-a vorbit de hotărâri desnădăjduite... A plecat într'o zi jalnică de ploae, cu gluga pelerinei trasă peste ochi, posomorât ca la o înmormântare. Și iarăș am rămas singur în chiliile mele, unde vântul ofta nopțile îndelung la ferestre. Nu mă mai chema nimic, nicăiri. Iar pustiul mă

potopea în încăperile singuratice, fără nici un gând luminos, fără nici o nădăjduire care să-mi încălzească inima... Apoi au început să curgă scrisorile. În orașelul acela rupt de lume, unde îl aruncase soarta, Gogu Vlahopol se mistuia ca o fiară în cușcă. Nu era ce visase. Un târg pe țărmul Dunării; dimineți cețoase, ploii fără sfârșit, străzi înecate de mocirlă, cafenele cu mesele murdare, cu ceștile nespălate, cu oamenii somnoroși, cu partide de cărți unsuroase; murdărie dobrogeană și trândăvie molipsită din orientul vecin. Stângăcia lui din scrisori dispăruse, suferința îl făcuse elocvent. Și mă implora să-i trimit vești, de la iubirea aceea, ce-i îndurerase sufletul ca o rană, pe care depărtarea o adâncise... N'am putut rezista. Am bătut din nou drumul la Șercaia. Am devenit pe nesimțite prietenul acela inofensiv, căruia femeia îi destăinue fără pudoare, toate suferințele, toate nopțile de nesomn, toate speranțele absurde și toate mizeriile acelea de suflet, divine și lașe, care întovărășesc pasiunile noastre... Dar o telegramă a tatei m-a chemat odată cu iarna în streinătate. Am plecat pe neașteptate. Am rămas acolo câți-va ani. M'am întors cumișit, îmbătrânit timpuriu, cu alte griji. Am vândut moșia. De urma lui Gogu n'am mai auzit decât știri vagi. Il știam undeva, mutat dintr'o garnizoană în alta, mi-l inchipuiam demult potolit. Iar

cea dintâi iubire a mea atât de copilăresc îngropată, o uitasem pentru totdeauna...

Așa mi-am îngropat viața aci treizeci de ani. Am văzut cum îmbătrânesc pomii din grădini, cum se taie străzi noi, cum case se dărâmă și altele se înalță, mi-am dus mulți prieteni la vecinicul locaș din deal, păr alb mi-a crescut mai întâi la tâmpile, apoi m-a nins cu totul, altă lume s'a ridicat în jurul meu; lume străină pe care nu o mai cunosc, cu care nu mă pot împacă. M'am trezit tot mai singuratic, căzut în manii. Când a venit vestea că Gogu Vlahopol, Colonelul, e mutat comandant al regimentului de aci, nu mi-am putut stăpâni bucuria. Imi venea în sfârșit un prieten de altă dată. Mi-l închipuiam înșurat, cu copii poate, îmi făgăduiam o casă frățescă unde să găsec după amiaza scaunul de odihnă, ceașca mea de cafea, copilul favorit pe care să-l desmierd pe păr în dorul celui ce-milipsea bătrânețelor mele... Înaintea acestei movili de cărnuri fără formă, am rămas dureros surprins când am dat ochii întâia oară. Nu puteam înțelege cum băiatul acela de odinioară svelt, cu ochii migdalați, cu gura carnoasă, cu părul buclat de femei — a devenit acest monstruos pachet de grăsime, în care ochii abia clipeau somnoroși. Ne-am înbrățișat totuși, ne-am confruntat ravagiile anilor, ne-am mângâiat reciproc, am întârziat câteva nopți la masă povestindu-ne întâmplări depărtate. Rămăsese singur, nici o femeie nu-i plăcuse atâta cât să și-o facă tovarășa de viață, aducea cu el o sumă de amintiri neînsemnate, din toate garnizoanele pe unde trecuse, anecdote stupide, hazuri cazone, întâmplări fără miez, pe care mi-le povestea ca și cum ar fi fost vorba de foarte importante evenimente. Mi-a apărut îndată plicticos, șters, îndobitocit de treizeci de ani de cazarmă, de cluburi și de varieturi provinciale. Nu ne mai apropiă nimic. Ne-am rărit întâlnirile... Doar la vânători, de două, trei ori pe iarnă, făceam drumuri împreună, pentru a ne întoarce în sanie, la picioarele noastre, în pae, cu câțiva epuri, câte odată cu o căprioară sau altă sălbăticiune mai mare...

...După o astfel de vânatoare, într-o iarnă, ne-a prins noaptea la Șercaia, în satul acela unde mă purtasem inima odinioară. Erau multe lucruri schimbate. Se croise o șosea

cu pomi tineri, plantați pe marginea șanțurilor; și înfășurat în blănuri, tăcut, infundat în sanie, ceram să recunosc sub nămeți locurile familiare altădată, pe care asfințitul plumburiu de iarnă le învăluia în mai adâncă întristare. Gogu fuma alături de mine ca și atunci. Nu mai vorbisem niciodată despre fata aceea, despre plânsul lui, despre scrisorile pe cari mi le trimisese desnădăjduite din orașelul glodos de pe țărmul Dunării... Și imi închipuiam că amintirile îl apasă tot atât de jalnice cum imi cercau mie inima. De aceea am tăcut. De aceea l-am lăsat să trăiască cu ele. La primărie am făcut sfat. Vătăjelul ne-a îndreptat la popă. Nu se găsea altă casă primitoare. Iar la întrebările noastre ne-a dat și deslușiri. Întâmplarea ne ducea în aceeași casă unde poposeam odinioară. Casa nu era schimbată. Oamenii doar alții. Părintele Costache murise de mult, în locașul lui vom găsi pe feciorul lui, părintele Gherman, „un om foarte vesel și vestit pentru ospetele sale și pentru vinul ales din pivniță“.

Nu-mi închipuiam însă că vom găsi acolo, și vietatea aceea pentru care inimile noastre bătuseră odinioară, și pe care după atâția ani uitarea nu o îngropase.

Când am coborît din sanie, și când din capul scăriilor, părintele Gherman bucuroș de musafiri a strigat „Margareto!“ — cu acelaș glas cu care striga odinioară părintele Costache; mi s'a părut că cei treizeci de ani care ne înălbișeră părul, n'au trecut decât în închipuirea noastră. O bătrânică ne-a deschis ușile, a aprins lampa cu flacăra turbure. — Nu ne înșela lumina, nu încăpea nici o amăgire; bătrânică era Margareta noastră de odinioară. Sub părul sur, în ochii încă vii, în buzele subțiate de vârsta și în piepții topiți sub bluza neagră, trăia încă ceva nehotărât, o ruină, cenușa din fecioara aceea sălbatecă și cu privirea fricoasă, pentru care în suclul meu iubirea aprinsese o flăcără grabnic potolită, pentru care tovarășul meu plânsese, odată suferise și imi scria rânduri amare din cafenelele unui târg dunărean. Am rămas lipit de ușă, ca în fața unei vedenii. Dar Gogu se rotea voluminos în toată camera, își desnodă cheotorile blănilor gâfâind și tropăia să-și desmorțască picioarele...

Îndelung și minunat ospăț ne-a

pregătit în noaptea aceea părintele Gherman, admirabil tămăiosul din cămile brumate — toate le-am înghițit însă în silă. Nu puteam pierde din ochi bătrâna trecută, care se strecura ca umbra printre noi, ridică farfuriile, schimba paharele, netezea fața albă a mesei cu mâini subțiri și tremurate, fără să îndrăznească a ne înfrunța privirile. Gogu Vlahopol devora ca o fiară, își umplea farfuriile, își turna singur, vorbea tare, râdea cu hohote, își ștergea cu șervetul nădușeala de pe obraz. Găsise în sfârșit un om care să-l asculte și descărca pentru urechile părintelui Gherman, tot sacul cu anecdote cazone culese din toate garnizoanele țării. Băuse prea mult, făcea cu ochiul, se bătea sgomotos cu palmele peste genunchi când râdea. Eram umilit și mă întrebam cu spaimă ce trebuie să se întâmple într'acel ceas în sufletul femeii tăcute, care trecea printre noi ca o fantomă a trecutului, dacă cumva își mai aduce aminte. Apoi am gândit, — am vrut să gândesc așa, pentru a-mi alunga o remușcare ce nu mă privea pe mine în definitiv — că și dânsa va fi uitat, că nu are de ce să o întristeze veselia și nepăsarea vulgară a tovarășului meu. Am vrut să mă conving de mine însumi, că uitarea e o lege firească și că absurdă, stupidă și fără îndoială ridicolă ar fi numai amintirea cu intenții tragice a unor capricii trecătoare și tinerești. Și am încercat și eu să deșert paharele unul după altul, să mă înveselesc de povestirile admirabilului meu prieten...

Târziu când totul a fost strâns, și când am rămas înainte numai cu paharele și cămile de vin, părintele Gherman a alunecat în deștăinuri. Il bucura venirea noastră neașteptată. De mine își mai aducea aminte, din anii când era copil. Turbure își amintea încă și de bucuria pe care i-o făceam bătrânului, când descălicam câteodată prin aceste locuri, și de cărțile pe care ile aduceam Margaretei, când era tânără și mai găsea desfătare în lectura închipuirilor lumești. Nepătrunsă îi rămânea părintelui Gherman, ca unui frate mai mic ce nu-și poate aminti toate întâmplările de demult decât printr'o negură, — și taina ascunsă care va fi silit-o odinioară pe această soră să rămână fecioară cu costița albă. Am simțit că roșesc. Va să zică, nu uitase.

Și atunci, din cealaltă cămară, ea răspunzând la o chemare a amin-

Un basm

*Un basm plutea olată, ca un cer,
Deasupra sufletului meu stingher.
Era un basm cu năzdrăvani și sfinți
Lăsați în dar, cândva, de la părinți.*

*Și basmul molcom, ca o primăvară,
Pe ape de azur mă legăna,
Cum leagănă văzduhul câte-o stea
Și o aprinde'n fiecare sară.*

Dar cerul basmului de-atunci s'a spart...

*Ca ploile sălbatice și grele
Când trăznetele nourii despart,
Așa s'au rupt și dorurile mele...*

Părinți!

*Eu am rămas în urma voastră singur.
Din cerul spart
Albastre tândări lungi, ca niște dinți*

*În sufletu-mi pătrund;
Ș'amar mă dor
Durerile, ce-au fost a voastre-a tuturor,
Uitate 'n cerul basmului cu sfinți...*

*Deasupra sufletului meu stingher
Se nărue deapururi basmul unui cer...*

*Blestemul gândurilor
Pe care niciodată nu le-ați spus,
Pe care voi cu grijă le-ați ascuns,
Acolo, pentru veșnicie, sus,
'Părinți!
Blestemul gândurilor voastre m'a ajuns.*

*Ca pietrele
Cad gândurile repezi peste mine
Și mă izbesc în cap și'n trup, pe rind,
Pe mine vinovat, — de cînd!*

*Nici stavilă să le mai fiu nu pot
Că-s cel mai slab din cîte stavili sint.
Nu pot să plîng.*

Se prăbșeste cerul plin de sfinți!

*De ropoșele gândurilor voastre mă'nspăimînt
Ș'adînc, tot mai adînc, părinți!
Vor să mă'ngroape pietrele 'n pămînt!...*

G. BĂRGĂUANU.

tirilor, străbătu slab și suspinat din viorile unei alte lumi »Valsul rozelor«. Era atât de neașteptat și atât de imaterial, de absurd și de imposibil, încât am crezut o halucinație a auzului. Părintele Gherman, rase și ne desluși ca un amănunt foarte obicinuit:

— Asta-i mania ei!, și se întoarse să asculte mai departe palavrele lui Gogu Vlahopol. Am înțeles apoi. Era numai un gramofon. O cutie de acelea mizerabile, vechi, de altădată, cu plăcile roase, cu ariile ce nu se mai cântă nicăeri. Tânguirea orchestrei, ajungea până la noi înăbușită și găseam acest desnădăjduit apel la amintire, atât de ridicol, dar atât de jalnic; încât n'am mai avut nevoie de nici o povestire pentru ca să retrăesc anii care s'au scurs acolo; „între pereții aceia, sub grinzile acelea cu mănunchiuri de busuioc; mai întâi în așteptare, mai apoi în amintirea sfășiată de acest vals, cântat de o mașină cu goarna de metal. Era nevoie să aflu serile cari s'au scurs în cerdacul acela,

diminețele pentru cari nici un soare nu a mai fost destul de luminos, primăverile și toamnele ce au înverzit și scuturat flori fără nici o bucurie, pentru fata aceia stupidă, care îmbătrânia cu amintirea unui capriciu?.. Ah! ce tristeță într'această scârțietură discordată, în această tânguire a pâlniei de metal...

...În camera noastră, după ce m'am răsucit zădarnic în așternut să adorm, am încercat să-l ispitesc.

Dar Gogu s'a întors somnoros pe cealaltă parte, mormăind:

— 'Ai 'ine nu mă 'uțumeam 'umai cu sărutări... Am 'ost 'ște dobitoci a 'ândoi... 'Ari dobitoci...

După cinci minute sforăia cu pumnii strânși, cu plapoma peste cap...

Nenea Iorgu, vru să mai adauge ceva. Apoi se stăpâni, mă trase numai de mânecă și îmi făcu semn să-l privesc încă odată pe Colonel, socotind că aceasta e destul pentru a-l scuti de ori-ce altă oboseală. Gogu Vlahopol dormea cu mâna

rezemată pe masă. Pierduse probabil. Altul îl înlocuise în partidă... Și cu patima aceia a jucătorului care nu părăsește clubul, până nu se închid toate ușele, veghea moțând pe scaun, înaintea ceștii de cafea goale, cu hainele presărate de scrum. O muscă îl necăjea prin somn. Ca un copil cu mâna prea scurtă, ridică brațul gras, făcea un gest disperat care nu-și ajungea ținta, mâna cădea grea pe postavul verde. Și gădilată de insecta neașteampărată, chelia lui Gogu Vlahopol se mișca prin vis, ca o perucă trasă cu sfoară nevăzută.

C. ROBUL.

SPOVEDANIA UNUI BĂTRÂN

(Ioan Slavici: Inchisorile mele)

E ultimul scriitor rămas în viață din generația dela *Convorbiri Literare*. Eminescu, Creangă, Caragai-Niculai Ganea, Ioan Slavici au fost valorile literare pe care se sprijinea acțiunea critică a lui Titu Maiorescu. „*Direcția Nouă*“ în literatură românească nu o trasa ce-l care-i găsisse formula ci tocmai acei care ilustrau formula critică. Aici trecoameni și se uită. Rămâne în urma vârtejului neiertător al vremii, numai ce lasă bietul om închis în cuprinsul unei cărți, pe o pânză fixată într'o ramă, sau într'o bucată de bronz. Suntem obicinuiți a crede că știți de proasta părere ce o avem despre oameni că e tot se s'a putut găsi mai bun într'un om, deși poate gândul cel mai curat s'a destrămat răsădit și ne primind să fie încercat într'o formă sau alta.

Ioan Slavici nu a primit resemnat acea spulberare a nisipului trecător de anii ce vor veni spre a se contura cu prețioase reliefări de artă, munca lui fără pregent în literatură românească. Actul lui de curaj se infige în fața cortimporanilor și rând pe rând își înseamnă suferințele își măsoară amarul nu pentru a se plânge, ci pentru a acuza. Cartea „*Inchisorile mele*“ pe care bătrânul ostaș al cuvântului românesc mi-a dăruit'o am citit'o cu simpatie, curiozitate și mâhnire. Nu e o carte cu năzuinți literare volumul d-lui Ioan Slavici — deși pe alocurea cu sobrietatea de evocare valorează locurile și prinde în linii viguroase oamenii pe care i-a văzut, — e mai mult o prețioasă contribuție documentară care inlesnește cunoașterea spiritului societății românești în timpuri de grea încercare și împrejurări rare vieții omenești.

Fară exuberanță, în fațe cu ritmul potolit *Ion Slavici* stecoară pagini de adecărată literatură:

„Una din cele mai omenești și mai curate mulțumiri e să urmărește intrarea în ființă a vietăților, lor, fie animale fie plante, și să iei parte la creațiune, ajutându-le în creșterea lor. Erau deci cuprins de jale când vedeam că numai pe ici pe colo, câte unul înțeleg plăcerea, pe care o simțeam diminețile când vedeam înviorată grădinița cea ieri ofilită pe care seara trecută o plivisem, o săpasem cu furculița din tacâm, mul meu și-o stropisem din ul-

„cica, în care-mi găteam mânca-rea. De aceea unii mă socoteau maniac când eram supărat foc, dacă unul ori altul voind să-și scurteze drumul, calca'n straturi și nu credeau că în adevăr nu-mi pare bine dacă cineva își smulge câteva fire de salată ori de ceapă, își rupe o floare, își ia un ardeiu. Mie folosul ostănelii îmi era, că fleacul acela de grădiniță mă leagă de pământul unde eram nevoit să stau ca să-mi fie mai ușoară silita rămânere, în-cât puteam să-mi zic „Dă-i năibii și nu te supăra căci, știi tu că-ți faci și aici plăcută viața“.

Duioșia resemnării, rânduiește cu vintele'n frază spre a putea da o realitate de blândă mustrare oamenilor și de mâhnită aducere aminte. Dar ceiace își oprește atenția erara puterea de observație a oamenilor, pe cari *Ion Slavici* i-a studiat în lungile prerigrinări pe la „Domnești“ „Văcărești“ etc. Din paginile volumului „*Inchisorile mele*“ se desprinde admirabil conturate chipuri de oameni, amestec de lumini și umbre, simplitatea liminoasă a unora din socialiști slăbiciunile morale ale intelectualilor.

„Frimu un fel de răzeș, umbla cam plecat de spinare, cu pas rar și apăsător cu îndărătnicie cântăria fie-care vârbă pe care o rostea și cu atât mai vârtos fie-care vorbă ce urma să-i iasă din gură. Era omul din care vorba Românilui ai să scoți vorba „cu cleștele. Fața lui, ochii lui, mai ales zimbetul cam sceptic de pe buzele lui, întreaga lui ființă îmi impuneau și mă simțeam jignit de sântământul, că nu se simte deocamdată indemnătat a sta de vorbă cu nime“.

Cu aceiaș simplitate expresivă *Ion Slavici* ne conturează pe tovarășii lui de închisoare Arghezi — Dem. Teodorescu, Grosman, Carnabat, Verzea.

Dar cele mai interesante observații le face asupra lui Bogdan-Pitești „un fel de Caragiali corectat și adăugat“ Sunt cu atât mai interesante observațiile d-lui *Ion Slavici* cu cât Bogdan-Pitești este una din figurile reprezentative ale unei anumite societăți românești care moare.

„De câte-ori mă gândesc la omul acesta (Bogdan-Pitești) văd par'că'n fața mea minunatul palat al zinei zorilor căzut în ruine. Cu adevărat ruina unui om sortit să devie mare. . . (pag 285)

Este în volumul „*Inchisorile mele*“

un admirabil material documentar și sunt pe alocurea pagini de adevărată literatură. Poate d. Ion Slavici nu a voit să facă literatură, căci desigur zilele de închisoare ar fi fost un minunat prilej de a metamorfoza materialul brut al observațiilor în artă. Di Ion Slavici se mulțumește să rămână la simpla însemnare gazetărească și volumul trebuie luat ca atare. Cartea pe care o scrie contemporanul lui Eminescu, oricâte judecăți greșite ar cuprinde — nu poate fi decât bine venită. „*Inchisorile mele*“ rezumă mentalitatea unei întregi generații: că evenimentele au desmintit profesiile acestei generații — că oamenii care au judecat împrejurările dintre 1914—1918 în lumina unei concepții elaborată aproape jumătate de veac, că au interpretat sensul războiului nostru greșit rămâne de cercetat altădată. Cartea d-lui *Ion Slavici* care oglindește gândirea generației care s'a dus nu pierde nici din interes nici din valoare documentară.

PANFIL ȘEICARU

TEATRUL NAȚIONAL DIN IAȘI.

Hamlet, Bujoreștii.

Fiindcă Shakespeare s'a apucat să-l scrie, s'a jucat și la Iași Hamlet, în sara în care altfel s'ar fi putut juca „Cocoșul Negru,

Și teatrul a înregistrat un real succes la casă. Fiindcă Hamlet are săbiuță, fiind-că apare un Rege și o Regină care stau pe tronuri cu coatele în lături așa cum au stat Regele Ghițescu și Regina Melinte, fiind-că e un duel și mor oameni pe scenă, un anume public amator. Alții vin la Hamlet pentru a-l vedea palid și șters ca o amintire care dispăre, alții vin pentru verbul lui nebun și ascuțit ca un bici de foc, alții în fine vin fiindcă au cumpărat un bilet de teatru așa cum cumpără un bilet de loterie, și pleacă fiind-că'i indispuie fantoma Regelui Danemarcii, atunci când ei crezuseră că'i operetă.

Subieetul așa cum e redat în programul ce se împarte spectatorilor mă tentează. „El (Hamlet) înjgheabă

o reprezentație și în piesa care se se joacă intercalează o scenă identică cu otrăvirea tatălui său. Asistă și Claudiu și într'adevăr *il apucă tote spasmele* și se tradează. „Cine crede că pe Claudiu îl apucă pur și simplu, sau îl apucă toate nevriclele, s'a înșelat. Expresia de mai sus redă exact starea în care a fost redusă Majestatea Sa. — De altfel mimica regelui respectiv a fost corespunzătoare acestei „flori de stil“.

În interpretare interesează desigur Hamlet. Dl St. Braborescu în interpretarea sa a dat loc la multe discuțiuni contrazicătoare.

Fapt este că D-sa nu a voit să copieze pe nimeni; nu și-a studiat nici figura; nici jocul după vre-un album de interpreți celebri, sau după litografia cunoscută care atârnă scena „Cursei de șoareci“ în toate frizeriile, alături de o cușcă cu sticlete. — Dl Braborescu l'a jucat pe Hamlet, mai omenește de cât cum se joacă deobște, deci mai puțin teatral. A redat un Hamlet plâpând și melancolic în senzul patologic al cuvântului. Nebunia a fost o sugestie ambiguă, mai mult diabolică de cât anormală. Dl Braborescu a redat un Hamlet așa cum l-ar reda un tânăr cu talent din societate, care l-ar întrpeta deștept și senzibil, la o serbare dată de aristocrație în folosul săracilor.

Și astfel îl preferăm pe Dl Braborescu altor interpreți. Un Hamlet cu plămâni și cu mugete, a cărora suflare să te dea jos de pe picioare, nu poate avea sensibilitatea morbidă a cea-ce trebuie să fie Hamlet.

Dl Braborescu a redat acea epuizare fizică a unui Hamlet copleșit de lupta sufletească și de geniala pătrunderea a vieții care e distrugerea.

Dl Ghițescu în Claudiu a subliniat de două ori, cu sprincenele și cu gura, intenția fiecărui cuvânt. D-sa face parcă de cele mai multe ori, un fel de seminar de artă dramatică. Dl Gh. Popovici în Laert a fost un deliciu.

A avut un ton și o atitudine puerilă care ne-a amuzat. Când s'a infuriat pe Hamlet, am avut impresia sinceră că vrea să plângă.

Dar să trecem de la intepetare, la subiectul „Bujoreștilor“ D-lui Caton Teodorian. E mult mai interesant. Căci trebuie să se știe că în ultimul timp scena Teatrului din Iași a fost disputată între Shakespear și Caton Teodorian. O zi Hamlet, altă zi Bujoreștii. Și curios lucru. Ați observat că temele ace-

tor tragedii sunt cam același? Se referă la arborele genealogic. Dincolo Regele Danemaricii și moștenitorul sau, dincoace un „Bujorescu“ și succesorul său.

Comedia Dlui Caton Teodorian are avantajul nemai auzit de a fi în același timp și o tragedie și o comedie.

Comedia începe cu o înmormântare: coroane de morți, oglinzi acoperite, grand-deuile, cucoane care plâng, o slugă care se bocește, o vizită tot cu coroană de flori artificiale. În sfârșit ceva de-un efect comic irezistibil. În definitiv comicul isvorăște din contrast. Cu cât contrastul e mai zdrobitor, comicul e mai reușit. Dl Caton Teodorian care știe acest adevăr, l'a demonstrat încă odată. Se știe contrastul dintre moarte. În mormântare și răs, așa că se poate imagina de oricine n'a avut fericirea să vadă actul I. din Bujoreștii, efectul comic produs.

Cel care a murit însă este vlăstarul unic al lui Bujorescu. De-aici începe tragedia. Bujorescu bătrânul cere viitorului ginere să-și schimbe numele. Acesta nu vrea. Bujorescu caută și zărește un alt Bujorescu., E un doctor care'i duce la bae, care'i vede și dă detalii asupra probabilităților de reproducție a fiecăruia. Pentru infrumusețarea și poezia zarea acestei constatări Bujorescu bătrânul alegă la analogii, și spune o istorie cu un malac slab, și cu o malacă tovarășă, care totuși a fâtat.

D-na Bujorescu intervine și ea și spune că D-l Cărbuneanu nu numai a sărutat fata, *dar a și...* (aici mare ilaritate).

Mai apară apoi și un poet, un fel de coleg al D-lui Caton Teodorian, și un pictor și un compozitor, și un elev de școala militară și în fine alte specii de pe mapamond. Doar Dl Caton Teodorian e autor dramatic vechi, știe să pună în scenă personaje multe: să între, să iasă, patru acte cel puțin.

Uitasem să adaog o altă parte de mult comic: toată lumea spune față de Dl Cărbuneanu că el ar fi în stare să dea o droae de nepoți, iar Dl Amos Bujorescu nu, fiindcă are organe mici, (aici replica a fost bisată) și iar se face aluzie la malac, fiindcă trebuie să se știe că malacul în piesa Dlui Caton Teodorian formează unitatea piesei.

În sfârșit Olga Bujorescu are un copil de șase luni, (care nu-i al malacului celui slab) care mi-se pare că prin actul ultim apare cres-

cut de vre-o 2 ani împreună cu alți frațiori.

Prin actul al patrulea sau cincilea intervine și o tragedie mută de unul singur, căci într'adevăr Olga începe a constata că „*una e inima zia altul e sufletul*“. Și-atunci înțelegeți dilema care o sfășie pe Olga; ceva ca în Corneille: trebuie inima să urmeze sufletul, sau sufletul să se supună inimei. Aceasta-i întrebarea!..

Pe urmă nu știu ce se mai întâmplă. Eu care știam că Dl Caton Teodorian e un clasic, la actul al treilea am plecat, cari mi-am închipuit că Dsa n'a călcat regula și a scris patru acte. Mi-a spus însă un prieten că la sfârșit totul a eșit bine, ca la operetă.

Nu am putut reda nimic din savoarea dramatică a subiectului, și regret că am încercat. E ceva așa de complicat, și așa de bogat ca conflict, și totuși fiecare scenă aproape însemnând în sine însuși o mică operă dramatică, încât n'am putut reține decât foarte puțin.

Actorii au jucat mai mult ceea-ce era printre rânduri. Neavând ce să spue, de cele mai multe ori, când eram uitați pe scenă, făceau mimice de surdo-muți, dădeau din mâni cu disperare, parcă pentru a umplea un gol care nu se mai sfârșea.

Parcă erau puși în cușcă. Cuvintele veneau târziu, ca spuse actorilor de undeva, de departe, de pe pe un deal, de unde trebuiau să vie, așa e de înceată acțiunea.

După fie-care replică îți vine să te scoli și să spui: „Bine, domnule asta știi, dar mai departe, mai este ceva nou?“

Comedia Dlui Caton Teodorian este totuși un pericol pentru actori. În actul al doilea sau al treilea, cei doi Bujorești căzând unul în brațele altuia, au fost așa de cuprinși de comicul situației încât i-a apucat un răs, de-au trebuit să iasă înbrățișindu-se de pe scenă. E cea mai bună dovadă de succesul comediei. Actorii nu puteau juca de răs.

Se spune că Dl Caton Teodorian supărat că publicul nu i-a apreciat o altă piesă, a scris Bujorești cu intenția de ași bate joc de public. Asta a reușit pe deplin.

D. RAZU.

PIU ȘERBAN: CURGÂND CLEPSYDRA, MCMXX.

Admirabil volum. Tipar cum nu ne-a fost îngăduit să mai vedem dinaintea războiului, hârtie care desmiardă degetele ca un obraz catifelat de femeie. Nedumerii cercam a descoperi unee se află acest editor minunat. Pe Copertă nimic, nici prețul. Ne aflăm veci în fața unei ediții de amator. În sfârșit pe Contra pagina „Cuprinsului” o indicație: „Imp. V. Polgar de Timișoara 33, Rue Lacepede, Paris.”

Ce tipărește d. Piu Șerban la Paris în această carte de lux, aruncată în vitrine spre umilirea sărmanelor noastre edituri?

„Și din lacrimi de virgină
„Eu ți-aș face diademe
„Să te văd etern regină

„Și caruții de hareme
„Ti le-aș strânge din cosiță
Să te vrem etern zeiță;

„Și ți-aș pune mii de stele
„În privirea ta perzare
„Să ne soarbă mîntea n'ele;

„Și aș rupe din amnare
„Să... n' (sic!) vulcane mite poartă
„Să te plângem veșnic moartă!”

Semnul de exclamație e al autorului. Urmează și data; căci fiecare poezie e împărțită lectorului cu ziua luna și anotimpul când a fost zămislită. Unde d. Piu Șerban se îndoește de suficiența vinei sale poetice, recurge la procedee mai prozaice; și pantru a ne convinge de potență propriilor sentimente amoroase își pune onoarea la mijloc, se jură pe tot ce are mai scump *ma parole*, etc. etc.

„Îți dau cuvântul meu că simț,
„Uscându-mi lacrimi d'argint,
„Sărutul calm de *infînți*!...

„Să-ți dau cuvântul c'o iubesc
„Cu un adânc dumnezeesc
„De Prometeu răpus“.

De altfel autorul, arată o partitură preferință pentru „*infînți*” mari și mici. Adesea părăsește amorurile de Prometeu răpus și aută mângâiere în altă parte; am cunoscut-o și noi

odinioară în primele patru clase liceale când nu ne despărțeam de volumul lui Eminescu:

„De ce lira să tot cânte desfrânările
[vulgare?
„Când poetul cu Titanii ar putea să
[se măsoare,
„Se oprește 'n drum să plînga vre'un
[amor nenorocit,
„Și din zeu, iar om se face, mititel și
umilit etc. etc.“

D. Șerban aduce și câteva interesante contribuții în antropologie;

„Pe atunci prin cedrii noștri nejmniți
[domneau aurochii (sic);

„Dormea mlaștina haină, ca o rană
[pe pământ,

Și strămoși, bestii flămânde, treceau
[vremea rumegând

Fichu, Darwin cu teoria străbunilor quadrumani! Rumegătoare nu antropoide erau „bestiile flămânde” și străbune omului, din pleistocenul superior și inferior; și probabil căutându-se mai de aproape măselele pitecanthropului erectus, ale omului dela Neanderthali ori ale craniului dela Piltdown s'ar putea construi o întreagă arhitectură, de teorii nouă și ingenioase despre premergătorii poetului care în 1921 merge pe două picioare, poartă probabil jachetă și baston, versifică și privește curgând Clepsydra.

Volumul numără aproape o sută de pagini; pe această vreme, cu asemenea lux tehnic și cu valuta Parisului, trebuie să fi costat o avere.

Intenția în sine e laudabilă, d. Piu Șerban, putea să chelească această sumă la *Maxim* sau *Majestic*, „în corupții de hareme” cum îi place Dsăle să zică. — Dar, dacă ar avea de gând să facă un serviciu literaturii; — Ce bine ar fi stat în aceste pagini și cu un așa tipar, „Patriarhalelor” lui Iosif sau volumului, „În grădină” al lui Anghel! D. Piu Șerban ar fi binemeritat dela literatura românească, oferind generozitatea sa editorială pentru publicarea acelor poezii. Pentru acestea nu putem decât regreta, că n'a avut tăria să-și urmeze singur „Sfatul” îndestul de lucid pe care și-l dă la pag. 38;

„Fi mut: E lumea surdă: să taci e
joarte demn.“

C. P.

FLACĂRA ȘI CITIȚI-MĂ. Ultima lună a anului expirat, a adus în vitrina librăriei două reviste, cari înviează în sfârșit monotoniea somnolenței noastre literare. Una a *Flacăra* reapărută sub direcția Dlui C. Banu; cealaltă *Citiți-mă*, editată de Dnii Alcały și Calafateanu și dacă nu ne înșelăm tipărită sub îngrijirea Dlui Ion Minulescu. Firește, frățestile urări de bine proto-

colare, ce se rostesc că atâtă indiferență nemărturisită în aceste prilejuri, sunt de prisos. Amândouă revistele întrec așteptările modeste ale publicului, care după război s'a deprins să se mulțumească cu sărăcăciosul eretz al editorilor. După neertata neglijență cu care se tipăresc de trei ani toate revistele din Capitală, pierdusem nădejdea că acolo unde capitaluri zac totuși îndestule încă neîntrebuinate, și unde în case de editură, tipografii, rotative și linotipuri au intrat peste un sfert de miliard; se mai pot scoate de sub teasc și tipărituri, care să facă bucurie ochilor și să ne satisfacă timida noastră însetare de frumos. De aceia și *Flacăra* și *Citiți-mă*, ne-au adus o plăcută surpriză. Pentru tiparul vechiului regat înseamnă și o reabilitare.

Flacăra, își urmează un drum demult croit și cel de-al șaptelea an de viață, pe care îl începe acum, făgăduiește să aducă aceiași prețioasă contribuție ca și în trecut la educarea gustului literar, pe care de trei ani, toți raducosminii versului și prozei noastre naționale l'au denaturat cu jalnicile lor babilonii. Primele numere aduc, pe lângă orientările întotdeauna vioae și spirituale ale Dlui C. Banu, numeroase cronici de artă, de literatură, de muzică și de viață socială, cari făgăduiesc să țină cetitorul în curent cu toate manifestările intelectuale și artistice ale Capitalei. Dl. *Ion Pillat*, continuă acolo, ciclul de poezii, care început în paginile „Gândirei” a fost fără exagerare o revelație. Patriarhala atmosferă rustică, melancolia anilor duși, decorul românesc și sobra haină a versului cernut de influențele străine, emoționează. Dl. *Horia Fortună*, pare în sfârșit hotărât să ne împărțesească frumoasele poezii pe care le ține ferecate în sertar. Dnii *Ion Minulescu*, *N. Davidescu*, *Vintilă Rusu-Strianu*, *Ion Săn-giorgiu*, *Ion Marin Sodoveanu*, inangurează o Colaborare, pe care o vom urmări-o cu numerile viitoare de aproape, cu acea sărbătorească plăcere cu care lași o hii să întârzie pe podoabele de preț. Pline de vioiciune și humor grațios se anunță cronica rimată a Dlui *Al O. Teodorescu*, *Dnii Sergiu Manolescu* și *N. Porsenna* în cronicile de idei și sociale, deschid ferestre cu orizont nou gândului. Pioase și înduioșetoare rânduri semnate de Dl. *Gala Galacton*, evocă figura aceluia pasionat animator al vechii *Flacăre*, care se numea *P. Locusteanu*; cu obicinuita noastră ingrătitudine uitat îndată ce trei ani au nins peste mormântul unde vioiciunea sa pentru totdeauna s'a potolit.

☞ *Citiți-mă*, Care se întitulează și „magazin literar”, e fără îndoială prima încercare într-adevăr reușită de a pune sub ochii cititorului, o revistă plăcută ochiului, streină de disputele literare și mărginită numai la beletristică. Tiparul neobicinuit de îngrijit, desenele Dlui Teodorescu Șon și titlurile desenate de Dl Furch, te ademenesc înainte de a te așeza la gura sobei, între brațele moi ale fotoliului, pentru a-ți oferi un ceas de lectură plăcută și odihnitoare. Cel dintâi număr publică proză de d. Duiliu Zamfirescu, Gala Galaction, Al Cazaban, Demetrius N. Davidescu și Vasile Savel; o Nocturnă de d. Minulescu, un act de Dna Claudia Milian cum și două traduceri din Henri de Regnier și Knut Hamsun. E destul credem această enumerație, pentru a preciza eclecticismul după care se va conduce interesantul magazin.

Și acum rămâne ca anul cel nou să ne ajutore tuturor a ne ține fâgăduelile: — căci, cari dintre noi nu am pornit cu zăbăta la drum, și care nu am pierdut atâtea în urmă?

CHOSSES DE THEATRE No. 1 și 2, Octobre și Noembre 1921 Paris.

Compatriotul nostru *Matel Rusu*, demult instalat la Paris, e o figură cunoscută în lumea literilor și artelor franceze. Colaborarea sa la numeroase ziare și reviste, între care de ar fi se amintim numai *La Vie*; a contribuit adeseori se facă lumină în chestiunile care privesc literatura și arta românească; îndestul de fals și tendențios strecurate până atunci în publicistica franceză de către câțiva reclamații naționali lipsiți de pudoare. Acum; d. Matei Rusu, face să apară sub direcția sa, revista „*Choses de Théâtre*”, în elegante plachete lunare de câte 60 pagini, tipărite cu distincție și cu colaborarea dlor *Antoine, Maurice Beaubourg, Tristan Bernard, Crommelynck, Fernand Divoire, Georges Duhamel, Edm. Fleg, Henric Hertz, Henry Marx, H. R. Lenormand, Lugné Poe, Georges Pitoeff, Jacques Reboul, Saint-Georges de Bouhelier, J. Sarmant, Signoret, Leon Werth*; ca să spicuum din însreaga listă, numai numele mai cunoscute publicului românesc care se interesează mai de aproape de teatrul francez. Numeroase ilustrații semnate de desenatori și pictori cunoscuți, ca Dunoyer de Segonzac, Lepape, Albert Moreau, et., desăvârșesc înfățișarea deosebit de artistică a acestei publicații, care ne e cu atât mai scumpă, cu cât apare cu jertfa și cu gustul autorizat al unui compatriot. În primul număr Tristan Bernard, în

Le cran du Dramaturge, schițează necesitatea de a trata în teatru, fără trisserie, fără înșelăciune, complet și fără șovăială, subiectul pe care autorul a îndrăznit să-l conceapă. Racine dă o pildă strălucită; scena lui Burrhus și Narcisse. Dumas-fiul, dădea numai impresia, nu era decât o aparență. Punând pe seară un caz de conștiință dificil, ușura soluția prin estine compezențe de autor. Execuție teatrală desăvârșită și curajoasă găsim însă la *Georges Feydeau*. Acela nu aleargă la expediente. „Eu, spunea Feydeau, când lucrez la o piesă, și când două personaje nu trebuie să se întâlnească, le pun față în față...”. *Capus*, din cauza optimismului său sistematic, alunecă în expedient. O piesă ca *Brignol et sa fille*, ale cărei prime două acte sunt minunate, ar fi o operă desăvârșită, dacă actul al treilea n'ar fi decât o schiță, fiindcă autorul s'a grăbit să sfârșească imediat ce sfârșirea a încetat să nu mai fie ușoară și fericită *Le cran, C'est de risquer*: — înseamnă a accepta bătălia pe scenă ca și în ringul boxutui. În al doilea număr minunatului artist *Signoret* notează interesante observații în arta *maquillageului*.

L'ESPRIT NOUVEAU No. 10. Paris.

Jean Epstein, continuă studiul asupra fenomenului literar, plin de observații ingenioase și merit să explice cauzele multiple ale aspectului ce oferă literatura contemporană. Viteza în spațiu a creiat cosmopolitiei și a răspândit cunoștința limbilor streine. Un om cunoscând mai multe limbi, involuntar transpune metaforele unei limbi într-o altă, idiotisme particulare germanului și englezului, în franceză. Nu înseamnă că acești oameni se pun deodată să vorbească o limbă babilonică cu numeroase solecisme. Intorsăturile noi, logica expresiilor streine se face tot atât de încet ca un strat geologic. Uzajul birue protestărilor gramaticale. De aci mobilitatea de sintaxă la autorii contemporani. Și de aci un nou sentiment intrat în literatură: sentimentul lumii. Pământul nu mai e o abstracție astronomică. Is'a făcut îndestul în conșorul pentru a-i pipăi rotunzimea. Și de aci, o nouă școală filozofică literară, socială chiar: *Unanimismul* lui Jules Romains. Unanimismul stăruie asupra individualității compacte, colective, unice, pe care o capătă mulțimea, individualitatea cu totul deosibilă în bloc, de aceea pe care o are caracterul fiecărui individ din această mulțime, luat izolat. Dr. Gustave le Bon,

a studiat fenomenul conștiinței colective sub unele de sufletul mulțimei. Acest suflet al masei s'ar putea explica aproape algebric: „Sufletul mulțimei va fi totalul trăsăturilor de caracter comune tuturor membrilor din mulțime, aceste caractere subsistând multiplicat, aproape singure; trăsăturile de caracter diferite, particulare cutărui ori cutărui individ, fiind combătute unele de altele”. Această stare, de fapt nu putea să nu influenteze literatura. Concepția generoasă a dependenței mutuale între oameni, ajunse atât de departe astăzi grație șinelor cablelor, drumurilor, firelor de fier, care leagă popoarele; leagă totodată atât de mult astăzi indivizii unii de alții, încât pământul seamănă unui imens joc de sah, unde nu se poate deplasa un pion, care totuși trebuie mișcat; fără a declanșa o serie de mișcări corespondente, complicate, neîntrerupte ale tuturor celorlalți pionii. Conștiința acestei interdependențe trebuie să nască o literatură nouă, chiar dacă va fi să ia forma unei idolatrii ca la Jules Romains. O îndrăzneală critică a spiritului german de Walter Rathenau, ministerul de refacerea al Reichului compiectează numărul.

IL CONVEGNO, No. 10, An. II. Milano. — Foarte multă literatură toscană și dialectală, bucăți postume, etc. Insistăm asupra articolului Dlui *Mateo Marangoni*, asupra dispoziției gustului la publicul mare. Autorul, se gândește la frumusețea și simetria vechilor edificii italiene, în timp ce azi pe unde-l duc picioarele, vede dispărând încetul cu încetul aceste vestigii ale unui trecut al frumosului, înlocuit de edificii fără gust, fără simetrie. De ce? Se întreabă; și găsește că nu se mai dă atenția cuvenită gustului de frumos al publicului. Propune implicit să fie deprins din tinerețe cu ideea frumosului. Just se întreabă autorul: Cum se poate că această lume, publicul mare, rămână extaziat la teatru, în timp ce frumosul construcțiilor nu-l mișcă? Reflecțiile acestea ar putea stăruii interes și la noi, într-o țară mai ales unde n'a existat nici odinoară acel cult italianesc al unei clădiri estetice, și unde totul e de făcut de acum înainte.

Critici, recenzii, cronică mărunță, completează conținutul literar foarte bogat al revistei milaneze.

RIVISTA D'ITALIA, An. 24, fascicola II, Milano.

Pe baza recentelor scrieri ale generalilor Cadorna și Capello, Di Dante Formentini face interesante considerațiuni asupra marelui război" (cum își și intitulează articolul) și arată, că Italia n'a intrat în război suficient pregătită militaricește, dar s'a recules imediat, datorită mai cu seamă legăturii sufletești ce s'a creat repede între civili și armată.

Istoricul Corrado Barbagallo publică o succintă trecere în revistă a istoriilor apărute în Italia în timpul războiului mondial și de atunci până astăzi. Împărțită pe genurile istorice, această revistă aduce lămuriri, care servesc la orientarea întregii istoriografii noi italiene, făcut într'un spirit de cunosător al mersului social al lumii de astăzi. Printre cei tratați găsim de două ori pe Dl Benedetto Croce: Spania în viața italienească a renașterii și Teoria și istoria istoriografiei. Asupra istoriei sociale au scris: Vilfredo Pareto: Tratat de Sociologie generală, Firenze, împărțind în două acțiunile omenești: logice și nelogice, deci instinctive și sentimentale. Instinctele sunt conservatoare și inconservatoare și dezechilibrul acestora duce totdeauna la tragedii, la războaie, la revoluții.

Analizăm prin punctul acesta de vedere al acțiunilor omenești mersul societății și ilustrând aceste, analize cu exemple și calcule, chiar matematice, Pareto, după cât ne asigură istoriograful recenzent, rămâne printre primii italieni care au căutat să strabată cu gândul în complexul dinamism al fenomenelor sociale.

Asupra aceleiași teme scrie Filippo Carli (Echilibrul națiunilor și demografia aplicată), arătând avântul luat de omenire deta 1815 până la 1915, în urma revoluției franceze, s'a ridicat numărul populației Europei la 450, dela 170 milioane, ceea ce a cauzat schimbările sociale istorice intervenite. Teorie sociologică a mai făcut și Benedetto Croce în Filosofia spiritului și Teoria și istoriografia istoriei, contribuțiuni serioase la imbinarea istoriei cu filosofia.

Un volum interesant de preistorie: Italia: Originile, de Giuseppe Sergi. Torino 1919, după care Italia fusese populată întâi de o gintă arică sau indogermană, care a absorbit elementele aborigene. Italia primitivă era locuită de mediteranieni, veniți din Africa nord-estică, (după Sergi înșiși romanii erau veniți de acolo), care și-au împrumutat caracterul ulterior dela acei invazori arici de mai târziu

și au fost respinși în totdeauna de băștinasi asimilați cu indogermanii.

Urmează diferite volume de istorie antică, medievală, modernă, etc., dintre care insistăm asupra unuia de G. Prato: Probleme monetare și bancare în secolii 17—18, și asupra cărții: Spania în viața italiană a renașterii.

DIE WELTBÜHNE, Noembre 1921.

Prin Europa pribegeste o trupă teatrală din Moscova — și joacă diferite piese în centrele mai mari ale apusului. Piesele nu sunt numai rusești ci și acele clasice de pretutindeni — îndeosebi Hamlet. E interesant, cum știu rușii să joace pe Hamlet. Îndeosebi înscenarea se face într'un mod neobișnuit. La apariția spiritului — șuierul vântului bunăoară e însoțit și amestecat cu sunete nearticolate omenești, cari fac totul și mai misterios. E o idee ciudată — să îmbrace pe Rozenkrantz și Guildensteen în mantale care amintesc pielea de broască — și să-i lași să umble numai cu spatele paralel în covoiat. „Acorul” care deplînge pe Hercuba sta pe un mic podiu — și învâlit într'o manta până la pământ, apare uriaș ca în dramele antice. Toată înscenarea e bogată în astfel de amănunte cari contribuie în mare parte la succesul acestor ruși tragic rățăciți. Actorii însă-și joacă teatru ca și când n'ar juca teatru. Nici un singur gest exagerat. Dar poate tocmai aci li s'ar putea face obiecțiuni. Căci în Hamlet naturala încetează de a mai fi o virtute. Tocmai în Hamlet actorii trebuie să impresioneze prin magia exagerării.

SOZIALISTISCHE MONATSHEFTE, Noembre 1921.

Nici chiar opera lui Spengler n'a fost așa de mult discutată ca opera lui Lenin, „Prăbușirea răsăritului” e o temă mai controversată chiar decât „prăbușirea apusului”. Partidul englez al muncitorilor a trimis ca delegat în Rusia o femeie: Snowden care a scris după întoarcerea ei o carte despre cele văzute. E cartea unei englezoaice tipice, așa cum le cunoaștem din Wilde, Shaw, Dickens Ceea ce observă în primul rând e că cineva știe sau nu știe englezește. E atât de naivă că aproape se miră de cunoștințele în rusește ale copiilor ruși. E o carte plină de fragmente lirice: a locuit în fața Cetățuiei Petru și Pavel; și a stat de vorbă cu spirite e trecutului omorite de călăii țariști. În bisetica budistă admiră idolii și cu mania de a aduna a englezoaicelor ea cere

să-i se dea un mic Budha. Cea mai mare bucurie ce-a avut-o în toată călătoria sa. Așa vede delegata muncitorilor englezi cel mai formidabil experiment social al istoriei. — Câte alte lucruri n'ar fi văzut o femeie de a noastră!

DIE ZUKUNFT, Noembre 1921.

Vorbește într'un articol despre triumful capitalismului. E un simpton foarte trist. Abia au trecut trei ani de deznădăduită încercare de socializare a lumii, și se discută iarăși învingerea Capitalismului. Prilejul acestei discuții îl formează proiectul de a se ceda căile ferate germane unui mare trust industrial- „Die Zukunft” atrage atenția asupra tuturor primejdiilor cari rezultă pentru socialism dintr'o eventuală realizare a acestui proiect.

PAUL MIHĂIESCU COMEDIA ADOLESCENȚEI. Prcză București Tip. Gutenberg.

Volumul e datat cu anticipație 1922, în schimb e prevăzut cu o prefață semnată de d. Radu D. Rosetti, la 10 Oct. 1897, Se împlinesc adică 24 ani de când d. Paul Mihăiescu se pregătește să intre în literatura românească cu recomandația entuziastă a dlui Rosetti și abia acum și-a văzut împlinit visul. Înduioșătoare tenacitate. Și demnă de o cauză mai bună. Cartea e desfăcută în trei despărțiri: „Scrieri”, „Impresii și observațiuni”, „însemnări intime”. Din aceste substituțiuni, a-ți ghicit: e proză poetică, și încă cum! Cităm numai cinci rânduri din volum:

„Agale... agale... în calea Lifenilor... „Sângele înamorat parcă pe ziua de azi, mai mult ca niciodată de traiu toarnă în vinele ardelate de pojarul anemei, balsamul unor leacuri de care spîteru habar cred că are”.

Toată vina o poartă d. Radu Rosetti Care la 10 Octomvrie 1897, îl povăpe d. Paul Mihăiescu;... scrie înainte dacă simți că ai în Dta focul sacru, și desigur că vei ajuuge”

D. Mihăiescu a Crezut în asemenea baliverne. Fructul aceste naivități după 24 de ani a devenit „Comedia adolescenței”. Volumul așezat în vitrină trebuie să apară prefațierului cel puțin ca o remușcare. C P.

Cele din urmă trei mari evenimente:

Cortina d-lui Ressu în domeniul artistic, invenția d-rului Puțureanu pe tărâmul medicinei, și căderea generalului Averescu în politică, sunt pline de învățăminte pentru toată lumea. Așa articolele dlui Stelian Popescu relativ la invenția d-rului Puțureanu l-au săltat ministru al... justiției; iar aprecierile d-lui Xenii — pe cari se vede că dl Take Ionescu nu le-a găsit suficiente decât pentru departamentul muncii — erau să-l așeze în scaunul de generalisim al respectabililor prelați și năbădăoșilor amanți ai celor 9 muze.

Iată unde duce prevederea. Prin urmare cine ambiționează a ajunge ca dl. Xenii sau Stelian Popescu să se pregătească a le urma exemplul în vre-o împrejurare viitoare.

Dar nu aceasta ne interesează pe noi, ci cortina însăși, pe care eram datori s'o vedem. Mărturisim că în această chestiune ni-am comportat nu tocmai laudabil. N'a fost purtător de condeiu în țara românească să nu-și fi dat părerea *pro* sau *contra* cortinei. Pe când «Gândirea» revistă de artă a tăcut. Avem însă scuza că de la Cluj nu puteam ști cum e cortina d-lui Ressu, deși ni s'ar putea răsturna argumentul cu exemplul unui cunoscut pictor și critic de artă de la Iași, care s'a pronunțat în condiții refuzate de noi.

Oricum, am căutat să ne reparăm greșeala și ni-am dus la București. La teatru se juca o piesă cu o artistă care — deși soția directorului — nu prea era în rol. Se vede însă că acesta e păcatul tuturor «directorilor» și am suportat piesa, așteptând cu îndoiță nerăbdare să se lase cortina.

Actul s'a terminat, dar în locul cortinei au căzut grele perdelele de pluș a pieselor Shakespeare — iene. Piesa era a unui cunoscut autor ungar care nu are nimic comun cu celebrul dramaturg englez. Eram destul de intrigat de inovația introdusă și văzând într'o bancă apropiată un frecvent obișnuit al teatrului îl întreb:

— De ce nu se lasă cortina?.. Cortina lui Ressu?

— He — he! să fii sănătos! Se vede că ești provincial... La beci, la beci nenisorule.

Ca să nu mă creadă prea prost mi-am compus o mutră gravă și am eșit în culuar. Tocmai trecea un om de serviciu.

— Ascultă! îl interpelez eu, cine e director al teatrului acum?

Personajul în livrea mă privește desprețitor și binevoiește să nu mă dejenască:

— De ce nu cetești gazetele demnule. Vai, în ce stare de incultură sîntem. Se poate să nu știi că dl Victor Eftimiu e directorul general al teatrelor din România!.. Și doar ești curățel îmbrăcat.

— Cum, tot Victor Eftimiu?

— Ce «tot» domnule! Las' nu face pe deșteptul cu mine.

L'am lăsat. Întreb pe un altul: Victor Eftimiu; îmi meșteșugesc întrebările: Victor Eftimiu. Mă întorc în sală, îndur încă un act, cortina nu se lasă. Nu știam ce să cred. Știam câtă patimă de artă pusesse dl. Victor Eftimiu apărând cortina dlui Ressu, și nu-mi puteam închipui că d-sa a consimțit să pue la umezeală aseastă prețioasă, și mult costisitoare, operă, fără să fi demisionat.

Decât dacă dl Victor Eftimiu n'o fi altul decât cel ce într'o revistă bucureșteană închina o poezie memoriei lui Anghel, Iosif și Gârleanu pentru a se pune în rând cu ei.

O mare actriță și directoare de teatru din Capitală ostenită de scenă probabil s'a gândit că e timpul să cedeze locul elementelor tinere — ceea ce e foarte laudabil — și că trebuie să caute emoții de artă în altă parte. Și doamna s'a gândit că poate fi de acum scriitoare.

Și — a ales așa dar o deviză, Glosa lui Eminescu, și a pornit curajos să publice impresii literare. Dar s'a întâmplat că alături de scriitori mutați într'o epocă când, judecând după manifestările lor de atunci, prevesteau doar înclinațiuni pentru cartografie, doamna de care vorbim a amintit greșit titlul unui roman al unui scriitor de curând apărut în literatură. Aceasta n'ar fi o vină așa mare. Cel mult prietenul nostru dl Teodorescu ar putea fi mahnit că satira d-sale a putut fi confundată cu un roman al dlui Becescu Sylvan. Doamna însă a socotit că trebuie să dreagă greșeala, mai ales că cineva a făcut imprudența să o releveze, și scrie într'un ziar teatral un lung articol din care reproducem:

«Imi pare rău fiindcă nu mă îndoesc că are dreptate; (dl Puch) doar îl prețuiesc, citindu-l cu cea mai mare plăcere; e atât de *spiritual*, atât de *glumeț*, de *simpatic* și cu *haz*.

«Desigur că e pur și simplu o glumă. A vrut să fie paradoxal, să întrevadă (în glumă bine înțelese cine știe ce intenții ascunse și indirecte în modestele mele aprecieri asupra unui roman (al cărui titlu a fost greșit din neglijența mea probabil: Cetatea Albă, în loc de Cetatea Idealului); și al cărui autor mi l-a prezentat pentru prima oară prietenul meu Herz, la o repetiție generală cu prilejul reluării «Păianjenului».

«Generos ca în totdeauna, Hertz mi-a cântat hozanalele d-lui Teodorescu și m'a convins, căci Herz se pricepe să laude când vrea».

Trecând peste măreția stilului care e și *spiritual* și *glumeț* și cu *haz* — mai ales cu *haz* — trebuie să constatăm o curioasă mentalitate ca să zicem așa literară la doamna Lucia Sturdza Bulandra, care nu se sfiește să mărturisească deschis că impresiunile sale literare sunt produsul unor incidente sociale.

Cinismul său ne place. Nu știu ce ne îndeamnă să credem că d-na Sturdza-Bulandra vrea să dea o bună lecție atâtor critici literari mai mult sau mai puțin tot așa de *impresioniști* ca d-sa. Și pentru acest lucru ar trebui să-i fim recunoscători. O rugăm însă, să fie bună și să ne spue cum i-a cunoscut pe ceilalți scriitori apreciați de d-sa, ale căror opere au fost citate corect. De pildă d-l Victor Eftimiu?

D. I. C.

KASIMIR EDSCHMID, cel mai bun prozator expresionist al Germaniei de azi și un strălucit stilist, scrie într'o revistă despre criza artei moderne. S'au ridicat în timpul din urmă mai multe glasuri, cari nu pot fi trecute cu vederea, împotriva expresionismului, cerându-se un *neoclasicism*. Edschmid crede oă se repetă și în cazul acesta ce s'a întâmplat așa de des în istoria culturii și îndeosebi a artei. El întreabă: a suferit Manet care într'adevăr a formulat un program, a suferit Zola pe urma faptului că în jurul lor s'a grupat câte-o școală care a dat faliment? Nu este o mai comună schimbare de noțiuni ca aceea între „Gust“ și „operă“ Gusturile variază, dar operele rămân. Edschmid e destul de inteligent să-și dea seama de toate absurditățile expresioniste, dar știe și simte că s'au creat și lucruri cari vor rezista vremilor. *l. b.*

Gobineau, gobinism! Azistăm la reînvierea unui cult filosofico-literar. Conte Arthur de Gobineau, până acum trei decenii era aproape necunoscut chiar cercurilor celor mai erudite din Franța. Secretar de ambasadă la Berna, apoi la Hanovra, la Frankfurt; în Persia, în Terra-Nova, din nou la Teheran, la Atena, la Rio de Janeiro, la Stockholm, acest mare spirit european, curios de varietatea tipurilor umane, a colindat globul, adunând date, un vast material documentar, și tipărind studii, tratate și romane, cu discreție și desinteresare lăsate să doarmă în rafturile editorilor. Marelui public Francez a rămas un necunoscut. Doar Tocqueville, Mérimée, Renan, Wagner și Nietzsche l'au apreciat, în câte-va pagini date uitării. Autorul frumoaselor studii: «*Essai sur l'inégalité des Races*, *Traité des écritures cuneiformes*, *l'Histoire de Perses, Religions et les philosophies dans l'Asie centrale*», a murit la Turin, în 1882, bolnav, sărac și ignorat de contemporani, ca un veritabil erou de tragedie romantică.

Astăzi francezii l-au descoperit numai din cultul de care compatriotul lor se bucura demult în Germania. Peste Rhin devenise celebru înaintea războiului; încă din 1894, din inițiative profesorului Scheeman se înființase o societate *Gobineau-Vereinigung*, care își propunea să răspândească ideile scriitorului Francez, să publice inedite, corespondența, documentele și tot materialul rămas pe urma acestui spirit erudit și modest.

Pe când în Franța rămânea mort literelor ca un neînsemnat amator; în manualele școlare germane, *Alexandre, le Macedonien*, tragedia sa clasică era rânduită printre capodoperile literaturii europene.

De fapt, Germania intelectuală își anexase pe Gobineau, fiindcă în ale sale *Essai sur l'inégalité des races humaines*, apărute în 1853—55, figurează o importantă teorie a superiorității rasei germanice, care convenea de minune pangermanismului. Atât numai, că e la mijloc o teorie camuflată. Gobineau, atribuia

această suprafață de rasă arienilor, față de care germanii nu reprezintă decât ultima ramură. În repetate rânduri, contestase nemților de astăzi calitatea de germani, nevăzând în ei decât în cea mai mare parte elementul slav, «care e una din familiile cele mai bătrâne, mai uzate, mai amestecate și mai degenerate cari există». În a patra carte din *Essai*, Gobineau, consacră capitolul V; ultimilor migrațiuni ale Arienilor Scandinavi, dându-ne numeroase precizii asupra formării raselor germane autentice și arătând care sunt adevărații săi moștenitori. Firește că nu a numărat printre aceștia pe Prusieni. Totuși Gobineau, trecut prin filtrul comentatorilor de peste Rhin, a devenit un apostol al pangermanismului. S'ar putea spune că e o ultimă ironie amară, pe care dincolo de mormânt, trebuia să o suporte un om marcat cu acel *pas de chance*, despre care amintea Baudelaire în prefața traducerilor din Poë.

Larma pe care au făcut-o germanii, a fost totuși binevenită. L-au descoperit pe Gobineau înfășșit și francezilor.

Dolemici înverșunate, durează de câteva săptămâni în revistele literare franceze, pentru a tranșa definitiv origina versului liber. Generația trecută rezolvase discuțiunea atribuirea paternității lui Gustave Kahn. Cum însă nu e vorba de o descoperire de laborator, unde se poate preciza fără contestare meritul cântătorului isteț, polemicile amenință să se prelungească la nesfârșit, fără șansă de deslegare. Rimbaud, Laforgue, Vielé-Griffin și chiar Moreas, au făcut încercări contemporane cu primele versuri libere ale lui Kahn. Primele poeme în vers liber au fost publicate de Arthur Rimbaud, în *la Voque* la 1886 și se intitulează *Marine* și *Mouvement*. Cam în același timp, apar două traduceri după Valt Withmann, făcute de Laforgue, tot în vers liber.

Dar nu se discută o simplă dispoziție tipografică, ci o descoperire ritmică nouă. Această încercare de realizare plastică intermediară între vers și proză, a ademenit și pe Baudelaire. În una sau două din poemele sale în proză se observă o formă muzicală nouă, care se depărtează de ritmica celorlalte poeme și de tendința lor anecdotică și narativă ce amintea maniera lui Aloysius Bertrand. Evident că tentativa trebuie să influențeze pe Rimbaud și Kahn. Pe când însă cel dintâi, după primele încercări de vers liber, lăsate la Verlaine, a dispărut în lume; Kahn a perzistat cu tenacitate și cu prudență, căutând în primul rând să nu revoluționeze brusc o tradiție scumpă poeziei franceze. Degajând din proză lirismul intern al versului liber; a alternat încercările de această natură cu versuri de metrică regulată și a preparat tineri poeți ai timpului cu ideea unei forme noi. Paul Adam, povestea cândva aceste încercări timide de prefacere ale poeziei franceze, care mai târziu a fost atât de repede deceptate de lirica modernă.

Astfel, forma actuală a versului liber fixată de Kahn, nu este decât rezultatul unor îndelungi încercări de a libera ritmul, la baza cărora se găsesc cele două poeme în proză ale lui Baudelaire,

Ignorându-se, Rimbaud și Kahn au presimțit paralel reforma. Cel din urmă numai a dus încercarea până la sfârșit. A avut meritul de a o perfecționa și de a o impune, după ce fusese ținută tuturor atacurilor înverșunate pe vremuri, pe care le înfruntase singur Istoria literară începe, să-i recunoască acest merit.

O consolare, pentru atâția inovatori maltratați deocamdată de critică și de lectori!

Cronicarul literar de la *Revista Vremei* d. Em. Ciomac, »bine informat și onest«, continuă a ne învinui că »defăimăm cultura franceză fie din »naivitate sau incompetență«, fie din »reacredință conștientă și sistematică«. Asta fiindcă scrisesem o notiță elogioasă despre romanul englez, pe care de altfel *subliniam*, o spicuisem fugar dintr-o cronică a unei reviste pariziene. D. Em. Ciomac nu a voit să ne creadă pe cuvânt. După ce a găsit informația noastră neroadă, iar pre noi înșine, tineri neinstruiți, flecari, fără obiectivitate, vinoveți de aberații, etc. etc. — ne-a dat și o lecție de bună și onestă informație. Ne-a învățat adică ce e în definitiv cu literatura engleză, care ne entuziasma ca pe niște imbecili. Și am aflat astfel, garantat de semnătura dlui Em. Ciomac, că: R. Kipling abia poate fi pus ceva mai sus decât Claude Farrere, că Wells purcede din povestirile puerile ale lui Jules Verne și că înfășșit Chesterton, Galsworthy și Thomas Hardy, sunt pur și simplu niște *bâiguitori* și începători.

Lucrul ne-a înveselit, fiindcă știam că pe drumul unde cu bărbăție calcă d. Em. Ciomac se află o trapă. Și fiindcă știam că va sfârși prin a cădea în ridicol.

Pentru a fixa discernământul literar, buna informație și onestitatea profesională a dlui Em. Ciomac, ne vom face plăcerea să-i punem sub ochi pasagiul resumat în notița noastră și unde se spune cu totul altceva decât scrie d-sa despre romanul englez, și se spune de către un francez, într-o revistă franceză, probabil prost informată, flecară, neroadă, fără obiectivitate și firește, tipărită pentru a defăima literatura franceză, fie din »naivitate și incompetență«, fie din »reacredință conștientă și sistematică«.

Articolul se numește: *Un beau roman anglais*, e semnat de *Dominique Braga*, colaborator la *Le monde Nouveau*, *La Nouvelle revue Française*, și cronicarul literar de la *L'Europe Nouvelle*, unde rândurile au și apărut la 27 August 1921, No. 37, pag. 1112—1113.

Iată acum ce nerozii spune d. Dominique Braga:

«Ce frumoasă epocă cea pe care o traversează romanul englez contimporan! Dela talentul mare până la geniul complet, aliniază un ansamblu de »cel puțin o bună jumătate de duzină de scriitori, cărora în zadar le-am căuta un echivalent astăzi, în alte literaturi. «Kipling acest mare epic, Wells acest tandru realist, acest vizionar; sunt cei doi contradictorii care reprezintă minuna

cele două înfășșări ale Angliei moderne. «Dar dacă gloria celorlalți ar păli alături de acești doi coloși, care naște nu s'ar mândri să fi dat viața unui Chesterton, ironiat, fantezist, filosof și stilist superior lui Anotole France al nostru, fiindcă în același timp e poet și creștin, unui Ioseph Conrad imaginativ viguros și psiholog de rasă; unui Thomas Hardy, profund observator; unui John Galsworthy, acest admirabil pictor de sentimente și atator, altora încă».

Cum vedeți — cum va vedea și d. Ciomac, francezii sunt atât de flecari și nerozi, încât cred că nu s'ar găsi echivalent în alte literaturi. deci și în cea franceză, unor *bâiguitori* și începători care la cronicarul »Vremei« nu fac două parale. Ciudat! s'au apucat francezii să-și defăimeze propria literatură.

Pe cine să credem acum: pe d. Ciomac, cronicarul bine informat și onest, — ori d. Dominique Braga, probabil un tinerel flecar, autor de note neroadă și cum d-sa spune de elucubrații demne de un absolvent de gimnaziu sau de seminar? E o lecție, venită de la Parisul pe care îl adoră integral și care sperăm că va servi înfășșit, pentru temperarea d-lui Em. Ciomac și obiectivității sale.

Și acum îi datoresc și două explicații. Dacă va fi găsit în nota mea precedentă un ton surugiesc, e fără îndoială fiindcă am făcut atâtea citații din proza d-sale. La »note neroadă, flecar, neinstruit, aberații« — s'ar ficuvenit răspuns, dacă nu mi-aș fi iubit prea mult această revistă ce e copilul meu — cel puțin cu un vocabular tot atât de suburban, de care am voit să cruț »Gândirea«. »Ca să-l pedepsesc, flecar, aberații« — poate fi un ton îngăduit când d. Ciomac se adresează vechililor lui *Papă*. Iar scuză că nerod, ori femeninul său, face parte din vocabularul lui Eminescu, ne-ar fi îndreptățit să-i replicăm cu citații mai odorante din Cambronne ori Leon Bloy, pe lângă care ghidemul faimos din urbea dlui Ciomac, rămâne o dulce și inofensivă floriceică de stil... A doua explicație, e și o întrebare. D. Ciomac pune la îndoială sinceritatea aprecierilor mele asupra literaturii d-sale, deoarece prin *grai și prin scris*, a fost atât de des solicitat să colaboreze aci. Asta nu. D. Ciomac are o halucinație de memorie. Nici eu, nici nimeni din redacția *Gândirei*, nu s'a gândit vreodată să facă aceasta, fie prin *grai*, fie cu atât mai mult prin *scris*, cece ar fi dovedit premeditare. De-i va fi șoptit aceasta la ureche cineva, cândva, când d. Ciomac era distrat într'atâta încât face confuzia de acum — acel cineva n'a fost nici autorizat și nici nu ne-a încunoștințat vreodată de această generozitate, pentru care acum mai mult ca oricând, ținem să nu-i mulțumim. Totuși ne îndoim și de astădată, că d. Ciomac va fi fost mai bine informat ca atunci când scria că Peguy și contessa de Noailles sunt *romancieri*, iar Hardy e un *bâiguitor* stupid. Că d. Ciomac va fi având idei frumoase despre însușirile sale literare nu ne îndoim — a ni-le atribui însă și nouă în silă, ni se pare tot atât de perfid, ca a atribui deopildă aromă de mistică roză ghidemului de Botoșani. La capătul drumului pe care a pornit-o d. Ciomac, îl aștepta mai mult ridicol decât îndrăznisem noi a spera.